

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ, ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΦΥΛΟ»**

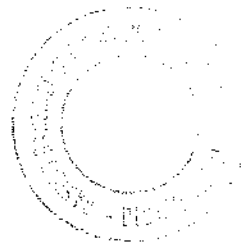
**ΘΕΜΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: «ΑΛΚΟΟΛΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΦΗΒΙΚΗ
ΗΛΙΚΙΑ»**

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: Κα ΖΑΡΑΦΩΝΙΤΟΥ

ΜΕΛΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ: Κος ΜΑΓΓΑΝΑΣ, Κα ΤΣΙΓΚΑΝΟΥ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΕΥΓΕΝΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ

ΕΞΑΜΗΝΟ: Δ

ΑΘΗΝΑ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2004

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΠΕΡΙΛΗΨΗ
- ΕΙΣΑΓΩΓΗ
- ΟΡΙΣΜΟΣ ΘΕΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

Α. ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΛΚΟΟΛΙΣΜΟ ΓΕΝΙΚΑ-ΠΙΘΑΝΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Β. ΑΝΗΛΙΚΟΙ ΠΑΡΑΒΑΤΕΣ ΚΑΙ ΑΛΚΟΟΛΙΣΜΟΣ

Γ. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΡΡΟΕΣ ΤΗΣ ΣΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Δ. ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΦΥΛΑΚΕΣ

Ε. ΕΡΕΥΝΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΑΛΚΟΟΛΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΣΤ. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Ζ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

+

ΑΛΚΟΟΛΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΦΗΒΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην εργασία που πρόκειται να εκπονήσω στην συνέχεια, προσπαθώ να καταδείξω το πρόβλημα του αλκοολισμού στην εφηβική ηλικία συνδυαστικά με την οικογενειακή «παθογένεια», προς δύο κατευθύνσεις, στις οποίες πιστεύω ότι πρέπει και να εστιασθεί το όλο θέμα. Από την μία πως ο έφηβος, με την εσωστρεφή ή και ναρκισσιστική του συμπεριφορά, λαμβάνοντας αρνητικά εξω-οικογενειακά μηνύματα και πρότυπα, αποκτώντας συναναστροφές και συγχρωτισμούς που τον ωθούν σε αυτήν την κατεύθυνση, την χρήση, κατάχρηση και εξάρτηση από το αλκοόλ και ενδεχομένως και στην παραβατικότητα, μπορεί να επηρεάσει αρνητικά και να διαταράξει ένα υγιές οικογενειακό κλίμα. Και από την άλλη πως μία οικογένεια με έλλειψη συνεννόησης και συνοχής, αδιαφορίας και παραμέλησης προς τον έφηβο, με εικόνες βίας και κακοποίησης είτε προς αυτόν είτε και προς άλλα μέλη της, με την ύπαρξη αλκοολικών γονέων, που βιαιοπραγούν ή και απουσιάζουν μονίμως από το σπίτι, μπορεί να τραυματίσουν ψυχικά έναν έφηβο, να διαδραματίσουν καταλυτικό ρόλο για την περαιτέρω εξέλιξη του, να τον ωθήσουν στον μιμητισμό αυτών των καταστάσεων ή και να τον «αποπέμψουν» από την οικογενειακή εστία προκειμένου να αναζητήσει διεξόδους, αγάπη και κατανόηση σε εξωοικογενειακούς χώρους όπου θα γίνει η εύκολη λεία στα χέρια επιτηδείων που θα τον μυήσουν στον αλκοολισμό και γιατί,

όχι και σε παράνομες συμπεριφορές συνδυαστικά ίσως και με την χρήση άλλων ψυχοτρόπων ουσιών.

Κόμπλεξ, σύνδρομα, προσπάθεια του εφήβου να γίνει αρεστός στις παρέες που θεωρεί πιο μοντέρνες στο σχολείο, η επιρροή των ΜΜΕ στην διαμόρφωση της προσωπικότητας του, είναι σημαντικοί παράγοντες που επιδρούν κατάλληλα στην διαμόρφωση της προσωπικότητας του και στην κατεύθυνση που θα ακολουθήσει. Οι παραβατικές μορφές στις οποίες μπορεί να προβεί είναι βιαιοπραγίες και βανδαλισμοί, αναρχία και χουλιγκανισμός ή και αρπαγή τσαντών. Από κει και πέρα αν συνδυασθεί το αλκοόλ σε ένα δεύτερο στάδιο με την χρήση ναρκωτικών ουσιών, τότε η κατάσταση γίνεται πιο ανεξέλεγκτη. Βέβαια αυτά είναι συμπτώματα, όπως αποδεικνύεται και από τα αποτελέσματα μελετών και ερευνών που παραθέτω, που εμφανίζονται κυρίως στα αγόρια αυτής της ηλικίας και όχι τόσο σε κορίτσια και επίσης πως ο ρόλος της οικογένειας είναι καταλυτικός, όχι μόνο στην μετάδοση προτύπων που απορροφά σαν σφουγγάρι ο νέος, αλλά και στην επίλυση του προβλήματος ανάλογα με τον τρόπο που θα ακολουθήσει αλλά και το οικογενειακό κλίμα που θα επικρατήσει, όπως αναφέρει και στο βιβλίο του για τον κοινωνικό έλεγχο ο καθηγητής Ι.Φαρσεδάκης, απόψεις του οποίου παραθέτω στο κυρίως μέρος. Δηλαδή κατά πόσον θα επιτύχει να αποτρέψει αυτές τις καταστάσεις, να τις εντείνει ή και να αποτρέψει εκ προοιμίου κάθε είδος εξέγερσης και ανυπακοής από τον έφηβο. Πρόκειται για μία πολύ «δύσκολη και επικίνδυνη» ηλικία για τον άνθρωπο, κατά την οποία οι επιρροές που θα δεχθεί θα διαμορφώσουν και την περαιτέρω εξέλιξη του.

Λέξεις-κλειδιά: οικογενειακή «παθογένεια», ενδο-οικογενειακά πρότυπα, εξω-οικογενειακές συναναστροφές, σχολείο, ΜΜΕ, ναρκισσισμός, εσωστρέφεια, οικογενειακή βία, ανήλικη παραβατικότητα, ανεργία, υποκουλτούρα, κοινωνικο-οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο οικογενείας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι να παρουσιαστεί το πρόβλημα του αλκοολισμού στην εφηβική ηλικία, ένα φαινόμενο το οποίο είναι ιδιαίτερωσ σοβαρό όχι μόνο για την Ελληνική κοινωνία αλλά και για την διεθνή, εμφανίζει πολλές ομοιότητες παγκοσμίως αν και οι διαφορετικές κουλτούρες και πολιτισμοί είναι ένας σημαντικός παράγοντας, που το διαφοροποιεί.

Προσπάθεια μου θα είναι να το εστιάσω στον οικογενειακό χώρο και στις αλληλεπιδράσεις που ασκούνται μεταξύ οικογενείας και εφήβου, πως η οικογενειακή βία ή και αδιαφορία, παραμέληση μπορεί να τον ωθήσει σε αυτήν την κατεύθυνση αλλά και τα οικογενειακά πρότυπα που του προβάλλονται, πως τον κατευθύνουν και τον οδηγούν προς τον αλκοολισμό, και κατ'επέκτασιν αρκετές φορές και σε κάποιες μορφές παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς ή παραβατικότητας. Αλλά από την άλλη μεριά και πως ο ίδιος ο έφηβος με τις αρνητικές εξωοικογενειακές συναναστροφές και συγχρωτισμούς, μπορεί να πειστεί και να παρουσιάσει τάσεις και εξαρτήσεις από το οινόπνευμα, που να

διαταράξουν την οικογενειακή εστία, να προκαλέσουν προβλήματα και τριγμούς στην γαλήνη που επικρατούσε μέχρι την στιγμή, που παρουσιάστηκε το σοβαρώτατο αυτό πρόβλημα.

Επέλεξα να στηριχθώ στην βιβλιογραφία, ελληνική και διεθνή καθώς και σε πολύ αξιόλογες δημοσιευμένες εργασίες και έρευνες-μελέτες που καταδεικνύουν και το πρόβλημα και τα αίτια του, προκειμένου να αποδείξω τις υποθέσεις μου. Ήταν αρκετά δύσκολο έως ανέφικτο, να γίνει μια ποιοτική, σοβαρή έρευνα, με αντιπροσωπευτικά δείγματα, γιατί οι ανήλικοι παραβάτες, αποκλειστικά εξαιτίας του αλκοόλ, που βρίσκονται στην φυλακή ή σε κάποια σωφρονιστικά ιδρύματα, είναι πολύ λίγοι αυτήν την στιγμή και από προσωπικούς γνωστούς, που βιώνουν τέτοιο πρόβλημα, ήταν απολύτως ανέφικτο, να συλλέξω πληροφορίες, γιατί αφενός δεν αποκαλύπτουν εύκολα το πρόβλημα τους και τους παράγοντες που τους ώθησαν εκεί αφετέρου πολύ σπάνια τέτοιοι άνθρωποι το παραδέχονται είτε από εγωισμό είτε κι από αισχύνη είτε και επειδή και οι ίδιοι δεν το έχουν συνειδητοποιήσει, το έχουν ενίοτε αφαιρέσει σαν σκέψη από το υποσυνείδητο τους.

Στα κεφάλαια που θα ακολουθήσουν, μιλώ για τον αλκοολισμό και τους παράγοντες πρόκλησης του λίγο γενικευμένα αρχικά, στην συνέχεια πιο συγκεκριμένα και προσπαθώ να αναπτύξω τις υποθέσεις μου, μιλώ για την ανήλικη παραβατικότητα και το αλκοόλ, την οικογενειακή βία και τις επιδράσεις που έχει στο πρόβλημα και δη στην ψυχή του εφήβου ενώ παρουσιάζω αποτελέσματα ερευνών και αποσπάσματα συνεντεύξεων με φυλακισμένους εφήβους στο κεφάλαιο για την έρευνα στις φυλακές καθώς και τα αποτελέσματα δημοσιευμένων εργασιών και μελετών αναφορικά με το πρόβλημα. Για να καταλήξω τελικά στα συμπεράσματα που έχουν προκύψει και κατά πόσον αποδεικνύονται και καταδεικνύονται οι υποθέσεις μου, γύρω από το θέμα αυτό.

ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ

Το θέμα το οποίο πραγματευόμαστε στην εν λόγω εργασία είναι ο αλκοολισμός στην εφηβική ηλικία, οριοθετημένο στην οικογενειακή «παθογένεια» και σε δύο παραμέτρους που αυτή μπορεί να εμφανίσει.

Η μία είναι η εμφάνιση του προβλήματος του αλκοολισμού ως αποτέλεσμα κοινωνικών αναπαραστάσεων και εικόνων που εντυπώνονται στην συνείδηση του εφήβου, προκαλούμενες από τους ίδιους τους γονείς του, δηλαδή να υπάρχει ήδη στην οικογένεια ιστορικό αλκοολισμού, που μπορεί να ωθήσει και τον ίδιο σε αυτήν την κατεύθυνση, εφόσον είναι γνωστό τοις πάσι ότι στην εφηβική ηλικία ο νέος πλειστάκις έχει άκριτη σκέψη και συνείδηση και απορροφά κυρίως ό,τι του παρουσιάζεται ως καθημερινή εικόνα, σαν "σφουγγάρι". Η βία από τον πατέρα που αποτελεί συνήθως πρότυπο για ένα νεαρό αγόρι, ως αποτέλεσμα της υπερβολικής κατανάλωσης αλκοόλ αλλά και ο μιμητισμός που διακρίνει τους εφήβους, ωθεί σε αυτήν την κατεύθυνση τουλάχιστον τις περισσότερες φορές.

Αναφέρομαι στο ανδρικό φύλο γιατί οι άντρες εμφανίζουν συνήθως τέτοιες τάσεις ενώ στις γυναίκες τα επίπεδα αλκοολισμού είναι ιδιαίτερος χαμηλά αν και τα τελευταία χρόνια βάσει ερευνών και πληροφοριών από τις ετήσιες εκθέσεις του ΕΚΤΕΠΝ φαίνεται να παρουσιάζουν μια ανοδική πορεία. Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση του ΕΚΤΕΠΝ το έτος 2002, στην Ελλάδα, αναφορικά με την εμπειρία μέθης (σελ 170), αυτή είναι διαφοροποιημένη ανάμεσα στα δύο φύλα, τα

ποσοστά είναι σημαντικά υψηλότερα στα αγόρια από ότι στα κορίτσια. Παρ'όλα αυτά όμως και τα κορίτσια στον Ελλάδικό χώρο , σε πανελλήνια έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε μαθητές Στ' Δημοτικού, Γ' Γυμνασίου και Α' Λυκείου ,τα ποσοστά κατανάλωσης αλκοόλ φαίνονται υψηλότερα συγκριτικά με το παρελθόν σύμφωνα και με τα όσα γνωρίζαμε στερεοτυπικά έως τώρα για τις συνήθειες και ιδιαίτερα αναφορικά με το ποτό, αγοριών και κοριτσιών. Βέβαια αδιαμφισβήτητα αναφορικά με την υπερβολική κατανάλωση τα αγόρια είναι εκείνα που προηγούνται κατά πολύ.

Αυτό που μας εντυπωσίασε ιδιαίτερα ήταν πως έγινε μία έρευνα σε μαθητές ηλικίας 12-17 ετών το 1984 (Μαδιανού και συν, σελ 172), που κατέδειξε ότι υπάρχουν ομάδες μαθητών υψηλού κινδύνου και προβληματικής χρήσης που μάλιστα εμφανίζουν και κάποια κοινά χαρακτηριστικά όπως αυτοί που πηγαίνουν πεινασμένοι στο σχολείο ή έχουν τσακωθεί ή συμπλακεί άσχημα με άλλους συνομηλίκους τους τελευταίους μήνες ή και πήραν μέρος στον εκφοβισμό ενός μαθητή κατά την διάρκεια των 2 προηγούμενων μηνών. Ως κριτήρια προβληματικής χρήσης εξελήφθησαν η κατανάλωση κάποιου οινοπνευματώδους

ποτού, η μέθη τουλάχιστον 4 φορές σε όλην την ζωή, ή υπερβολική χρήση στην διάρκεια των τελευταίων 12 μηνών και ή συχνή κατανάλωση τους τελευταίους 12 μήνες μόνοι ή και χωρίς παρέα.

Στην ετήσια έκθεση του ΕΚΤΕΠΝ 2003, στο κεφάλαιο 11, που αναφέρεται στο αλκοόλ, Χρήση και εξάρτηση, στην σελίδα 113, διαβάζουμε ότι Η Ευρώπη κατέχει την πρώτη θέση στην κατανάλωση οινοπνευματωδών ποτών στον κόσμο και στα ποσοστά, που αφορούν τα προβλήματα υγείας, που προκύπτουν από αυτήν (Rehn et al. 2001). Η επιδημιολογική παρακολούθηση των παραμέτρων που σχετίζονται με την χρήση και κατάχρηση οινοπνεύματος αποτελεί επιτακτική ανάγκη, προκειμένου αφενός να εκτιμηθεί η διάσταση του φαινομένου και αφετέρου να σχεδιασθεί και να εφαρμοσθεί έγκαιρα αποτελεσματική παρέμβαση πρόληψης και θεραπείας.

Η ισχύουσα νομοθεσία για τα οινοπνευματώδη έχει παρουσιασθεί αναλυτικά και σε προηγούμενες εκθέσεις του ΕΚΤΕΠΝ (ΕΚΤΕΠΝ 2002, ΕΚΤΕΠΝ [a], 2003). Το 2003 σημαντική εξέλιξη αποτέλεσε η γνωμοδότηση του Αντιεισαγγελέα του Αρείου Πάγου για εφαρμογή των διατάξεων του προεδρικού

διατάγματος 36/1994. Το συγκεκριμένο διάταγμα προέβλεπε την απαγόρευση της εισόδου και της παραμονής σε κέντρα διασκέδασης και αμιγή μπαρ καθώς και της κατανάλωσης οινοπνευματωδών ποτών στα λοιπά δημόσια κέντρα σε ανηλίκων κάτω των 17 ετών που δεν συνοδεύονταν. Το διάταγμα όριζε ως υπευθύνους για τις σχετικές παραβάσεις τους ιδιοκτήτες ή τους διευθυντές των εν λόγω καταστημάτων, αλλά παρέμενε ανενεργό για χρόνια μέχρις ότου η πρόσφατη γνωμοδότηση να προβλέπει για τους παραβάτες πλημμεληματικές ποινές φυλάκισης 2 ετών και χρηματικής ποινής εάν η παράβαση τιμωρείται βαρύτερα με άλλη ποινή.

Το 2003 η Ελλάδα με εκπρόσωπο το ΕΠΙΨΥ/ΕΚΤΕΠΝ συμμετείχε στην Πανευρωπαϊκή έρευνα στο μαθητικό πληθυσμό για την χρήση οινοπνευματωδών ποτών και ναρκωτικών. Όπως προκύπτει από την σύγκριση των αποτελεσμάτων των δύο ερευνών (1999 και 2003), το ποσοστό των μαθητών που δηλώνουν πολύ συχνή κατανάλωση αλκοόλ (40 ή και περισσότερες φορές) εμφανίζεται πολύ υψηλότερο το 2003 σε σχέση με το 1999. Το σημείο που αξίζει να σημειωθεί ιδιαίτερα είναι αφορά στην κατανάλωση τις 30 τελευταίες μέρες.

Μεταξύ αυτών που δήλωσαν ότι ήπιαν τουλάχιστον 3 φορές οινοπνευματώδη τις 30 τελευταίες μέρες, το μεγαλύτερο ποσοστό (44%) προτίμησε εκείνα με την υψηλή περιεκτικότητα οινοπνεύματος όπως βότκα, ουίσκι κτλ, σε σύγκριση με το '99. Η μπίρα παραμένει το δεύτερο πιο δημοφιλές ποτό και μετά το κρασί.

Ένα από τα θέματα στην συμπεριφορά των εφήβων σχετικά με την κατανάλωση αλκοόλ είναι και η υπερβολική ανά περίπτωση. Στην ερώτηση για το πόσο συχνά καταναλώνουν 5 ή και περισσότερα ποτά στην καθισιά τους, σχεδόν 1 στους 3, απαντά ότι το 2003 το έκανε 2 τουλάχιστον φορές τις 30 τελευταίες μέρες. Ενώ το ποσοστό παραμένει συγκριτικά αυξημένο με το '99 και όπως ήταν αναμενόμενο τα αγόρια παραμένουν τα επιρρεπέστερα εν συγκρίσει με τα κορίτσια.

Αναφορικά δε με την μέθη, το 34,3% των εφήβων το 2003 δηλώνουν ότι έχουν μεθύσει τουλάχιστον 3 φορές σε όλη την ζωή τους και τα ποσοστά για τους τελευταίους 12 μήνες και τις τελευταίες 30 μέρες είναι αντίστοιχα 16,1% και 5,1% αντίστοιχα. Και στην περίπτωση της μέθης τα αγόρια έχουν υψηλότερα ποσοστά, από τα κορίτσια (σελίδες 113-115).

Στην μελέτη με βάση τα στοιχεία της έρευνας στον μαθητικό πληθυσμό με τίτλο «Η μέθη μεταξύ των νέων: Διακρατική σύγκριση» (Schmid et al. 2003), που εξετάζεται διακρατικά η σχέση της μέθης των 15χρονων μαθητών σε 22 χώρες με την συχνότητα κατανάλωσης και προτίμησης για τα βαριά οινοπνευματώδη ποτά. Οι διαφορές που παρουσιάζονται μεταξύ των χωρών εξετάζονται βάσει των εθνικών χαρακτηριστικών τους. Το πολυεθνικό αντιπροσωπευτικό δείγμα αποτελείται από 10.951 μαθητές και 11,451 μαθήτριες με εμπειρία κατανάλωσης αλκοόλ. Τα εθνικά χαρακτηριστικά αντλήθηκαν από την Παγκόσμια Βάση Δεδομένων για το Αλκοόλ (Global Alcohol Database) του Παγκοσμίου Οργανισμού Υγείας. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η επικράτηση μέθης σε όλη την ζωή ήταν 65% για τους μαθητές και 58,6% για τις μαθήτριες ενώ τα ποσοστά διαφοροποιούνται μεταξύ των χωρών σημαντικά. Η Ελλάδα κατέχει την χαμηλότερη θέση αναφορικά με την μέθη και αναφορικά με τα κορίτσια. Το υψηλότερο ποσοστό κατέχει η Δανία και στα κορίτσια το υψηλότερο εμφανίζεται στην Φλαμανδική κοινότητα του Βελγίου και στην Γροιλανδία. Η συσχέτιση της μέθης και της προτίμησης βαρέων οινοπνευματωδών ήταν θετική στις 21 από τις

22 χώρες και δυνατή για κάποιες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Η γεωγραφική θέση απεδείχθη πολύ σημαντικός παράγοντας. Από τα στοιχεία προκύπτει ότι εξακολουθούν να υπάρχουν πολιτισμικές διαφορές στην χρήση οινοπνεύματος ενώ η συχνότητα κατανάλωσης και χρήσης βαρέων οινοπνευματωδών ποτών επηρεάζουν το ποσοστό μέθης (σελίδα 118).

Υπάρχουν επιστήμονες που δέχονται και την άποψη της κληρονομικότητας και της "μεταφοράς" των γονιδίων από τους γονείς στα παιδιά (ιατρικό μοντέλο), άποψη που δεν ξέρουμε όμως κατά πόσον ευσταθεί ή αν είναι όντως επιστημονικά τεκμηριωμένη αναφορικά με το πρόβλημα του αλκοολισμού.

Η δεύτερη είναι να προκαλεί ο ίδιος τα εν λόγω προβλήματα στην οικογενειακή του εστία εξαιτίας εξωγενών και εξωοικογενειακών επιρροών και συναναστροφών που δέχεται, με αποτέλεσμα ο εθισμός του στο αλκοόλ να επιφέρει και να προκαλεί σοβαρά προβλήματα στα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας που υποχρεούνται να υφίστανται και την βίαιη συμπεριφορά του εφήβου αλλά και το στρες της προσπάθειας εξεύρεσης μιας επίλυσης της παρούσας προβληματικής κατάστασης.

Πέραν αυτών των προβλημάτων κανείς επίσης δεν έχει

αναλογισθεί και το τεράστιο κοινωνικό ευρύτερα κόστος που δημιουργεί η χρήση

αλκοόλ, (κι όχι μονάχα σε οικογενειακό επίπεδο, δηλαδή σε επίπεδο εσωτερικής,

οικογενειακής «παθογένειας»), κάτι που διαφαίνεται από την εργασία των

Fenoglio, Parel and Kopp που πραγματοποιήθηκε στο Πανεπιστήμιο της

Σορβόνης και επέφερε ως αποτελέσματα ότι η χρήση αλκοόλ εμποδίζει την

παραγωγικότητα και την υγεία των εργαζομένων σαφώς σε μικρότερο βαθμό

από ότι η χρήση νικοτίνης, η χρήση αλκοόλ όμως προκαλεί

ατυχήματα και νοσηλείες σε νοσοκομεία και τότε υπάρχει και τεράστιο

οικονομικό κόστος ειδικά και για το κράτος σε ανθρώπινο δυναμικό όταν το

αποτέλεσμα του τροχαίου είναι ο θάνατος, όταν δε πάλι οδηγεί σε μακροχρόνιο

τραυματισμό, τότε στην περίπτωση αυτή υπάρχει τεράστιο οικονομικό και

κοινωνικό κόστος και για τον τραυματία και την περίθαλψη του. Η χρήση αλκοόλ

επιφέρει μειωμένη γενικά αποδοτικότητα και στο πλαίσιο ενός νοικοκυριού και σε

εργασιακό επίπεδο ευρύτερα, πολύ λιγώτερο από ότι το τσιγάρο αλλά υπάρχει

και μεγάλη ζημία στην παραγωγή βιομηχανιών και επιχειρήσεων, μπορεί να

προκαλέσει φυλακοποιήσεις κι οπότε μείωση εργατικού δυναμικού που μετά
εξαιτίας βεβαρημένου ποινικού μητρώου και πάλι θα οδηγηθεί στην ανεργία και
φυσικά και ζημιά στο όλο σύστημα φορολόγησης. Σίγουρα τα όσα παραθέτω
βασισμένη στην συγκεκριμένη εργασία δεν ακούγονται ιδιαίτερος ευχάριστα ή
θα έλεγα και πολύ ψυχρά, αποτελούν όμως παράγοντες και προβλήματα που
προκύπτουν από την χρήση του αλκοόλ αλλά και του καπνού και των
ναρκωτικών που τουλάχιστον μακροπρόθεσμα δεν μπορούμε να παραβλέψουμε
και σχετίζονται άμεσα με την εφηβική ηλικία και την πρόληψη του προβλήματος
γιατί αδιαμφισβήτητα προκαλούν προβληματισμούς και σκέψεις για το πιο θα
είναι το μέλλον των νέων αν ακολουθήσουν την πορεία του αλκοολισμού σε
διάφορα επίπεδα και κυρίως της υγείας, της παραγωγικότητας αλλά και της
εργασίας.

Η μέθοδος που θα ακολουθήσω για να διαπιστώσω κατά

πόσον επαληθεύονται οι υποθέσεις μου αλλά και ποιοι ειδικότερα είναι εκείνοι οι
οικογενειακοί και μη παράγοντες που ώθησαν τον έφηβο σε αυτήν την
κατεύθυνση και στάση ζωής είναι η επισκόπηση και η μελέτη της σχετικής με το

θέμα βιβλιογραφίας, τα αποτελέσματα ερευνών και μελετών και δημοσιευμένων εργασιών. Μια εμπειρική έρευνα δεν αποδεικνύεται ιδιαίτερος εύκολη λόγω αρκετά μεγάλης έλλειψης προσβασιμότητας σε περιπτώσεις τέτοιων ανηλίκων που να έχουν προβεί σε κάποια παραβατική συμπεριφορά ή και όχι δηλαδή απλά να επιδεικνύουν βίαιη συμπεριφορά εντός του οίκου γιατί συνήθως δεν φαίνονται διαθέσιμοι να δημοσιοποιήσουν τα οικογενειακά τους προβλήματα αλλά στην χώρα μας είναι και σχετικά μεμονωμένες οι περιπτώσεις ανηλίκων παραβατών εξαιτίας αλκοολισμού εν συγκρίσει με περιπτώσεις ναρκομανών αλλά και γενικώτερα τουλάχιστον οι καταγεγραμμένες περιπτώσεις, ο φανερός αριθμός τέτοιων περιπτώσεων σε σχέση με εκείνες της υπόλοιπης Ευρώπης και βάσει των πληροφοριών από τις ετήσιες εκθέσεις του ΕΚΤΕΠΝ, είναι περιορισμένες.

Α. ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΛΚΟΟΛΙΣΜΟ ΓΕΝΙΚΑ-ΠΙΘΑΝΟΙ

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Ξεκινώντας από το βιβλίο των Sherry Saggars and Dennis

Gray « Dealing with Alcohol», και συγκεκριμένα από το κεφάλαιο The

consequences of misuse, στην σελ 122, παρατηρούμε ποιες είναι οι επιπτώσεις

του αλκοολισμού τις οποίες και θα αναπτύξουμε στην συνέχεια εκτενέστερα.

Είναι φαινόμενο που οδηγεί όχι μόνο στον θάνατο και την ψυχική διαταραχή αλλά

και στην αυτοκτονία, την βία, την σεξουαλική επίθεση, παρεκκλίνουσες μορφές

συμπεριφοράς, την οικογενειακή αναταραχή και δυσπραγία, την κοινωνική

κατακραυγή και την αναξιοπρέπεια αλλά κυρίως την διατάραξη των σχέσεων

παιδιών και γονέων. Κι ο γονέας με την συμπεριφορά του επηρεάζει αρνητικά τα

τέκνα του αλλά και εκείνα είτε έχοντας εθιστεί με πρότυπα τους γονείς είτε με την

αδιαφορία των γονέων οδηγήθηκαν στην κακή κοινωνική συναναστροφή είτε κι

από μόνα τους ωθούμενα, επηρεάζουν αρνητικά ένα υγιές οικογενειακό κλίμα. Το

συγκεκριμένο βιβλίο στηρίχτηκε σε περιπτώσεις κατάχρησης αλκοόλ στην \

Αυστραλία, την Νέα Ζηλανδία και τον Καναδά αλλά πιστεύω πως τα μηνύματα

που μεταδίδει είναι σίγουρα παγκόσμια κι ανταποκρίνονται στο ίδιο πρόβλημα

όταν αυτό εμφανίζεται σε κάθε κοινωνία. Στο ίδιο βιβλίο, σελ 12 και στο κεφάλαιο

What's the Harm?, παρατίθενται μαρτυρίες νέων, οι οποίοι ομολογούν ότι οδηγήθηκαν στο αλκοόλ από τις κακές οικογενειακές καταστάσεις που αντιμετώπισαν, τους καυγάδες των γονέων, την πλήρη ασυνεννοησία. Και οι δε ηλικίες στις οποίες ξεκίνησαν την χρήση του οινοπνεύματος είναι ακόμα και κάτω των 10 ετών, δηλαδή σε αμιγώς παιδική ηλικία, ούτε καν έφηβοι, με αποτέλεσμα πολλοί από αυτούς στην εφηβική ηλικία να είναι ακόμα και παραβάτες του νόμου ή ίσως και κανονικοί, ολοκληρωμένοι εγκληματίες.

Διαβάζοντας το βιβλίο του G.Forrest "Alcoholism, Narcissism and Psychopathology", διαπιστώνουμε εμβαθύνοντας στο θέμα ότι ο αλκοολισμός εθεωρείτο από παλαιότερους ακόμα αιώνες ως ένα αμάρτημα.

Όπως διαπιστώνει κι ο ίδιος ο συγγραφέας από τις πρώτες κιόλας σελίδες του βιβλίου του, συνεχίζουμε πράγματι ακόμα να μην γνωρίζουμε πολλά σχετικά με τους αλκοολικούς, ότι ακόμα θεωρούνται από πολλούς ανήθικα όντα και κυρίως άνθρωποι αδύναμοι και ανίσχυροι να διακόψουν την πόση οινοπνευματωδών ποτών. Υπήρξε ακόμα κι άποψη από τους ίδιους τους ψυχοθεραπευτές όπως τονίζει ο συγγραφέας στην σελίδα 5 του βιβλίου πως

αιωρείται η υποψία να τίθεται ακόμα και ζήτημα γενετικής και κληρονομικότητας στο θέμα του αλκοολισμού, χωρίς όμως να υποστηρίζει κι ο ίδιος αυτήν την άποψη, απλά την παραθέτει.

Προχωρώντας στο έργο του ο ίδιος συγγραφέας αναφέρεται

σε πολλά από τα διαπροσωπικά αλλά και οικογενειακά αίτια που ωθούν έναν έφηβο στον αλκοολισμό και φυσικά η κατάσταση του επιδεινώνεται όταν αυτός ενηλικιώνεται αν δεν υπάρχει η κατάλληλη χειραγώγηση και αντιμετώπιση. Κάθε έφηβος κάνει κάποιες προσωπικές επιλογές για την ζωή του, ονειρεύεται να γίνει αρεστός στους συνομηλίκους, αντικείμενο θαυμασμό, να έχει φιλοδοξίες, υψηλές πνευματικές και αθλητικές επιδόσεις, κι αρκετές φορές όταν τα σχέδια του αποκκλίνουν από την πορεία που σχεδίασε τότε στρέφεται σε μεθόδους που τον κάνουν να μην υποφέρει παροδικά βέβαια, εφόσον όμως διαθέτει χαρακτήρα εγωιστικό και ναρκισσιστικό, όπως υπερτονίζει ο Forrest και στις σελ 7-12. Οι ίδιοι ακριβώς λόγοι τον οδηγούν στην απομάκρυνση από την οικογένεια, σε μια οιονεί αυτονομία, ανυπακοή και ανεξαρτησία, πιστεύοντας ότι έτσι θα ενηλικιωποιηθεί συντομότερα.

Στην σελίδα 13 του βιβλίου του ξεκινά ένα σημαντικό κεφάλαιο για τον ρόλο των αλκοολικών γονέων και την αρνητική επιρροή που έχουν στα παιδιά τους, Αδιαμφισβήτητα τις περισσότερες φορές αποτελούν πρότυπο και αναπτύσσουν μια σειρά ψυχολογικών συμπτωμάτων. Ειδικά όταν έχουν βιώσει την αδιαφορία, την κακοποίηση, σωματική και ψυχική, όταν διαθέτουν την ναρκισσιστική ανάγκη για προβολή και αναγνώριση. εμφανίζουν μια σειρά ψυχολογικών συμπτωμάτων και νευρώσεων, όπως υποχόνδριες, φοβίες, άγχος και αγωνία, που το ποτό τους βοηθά προσωρινά να αντιμετωπίσουν.

Και ο ίδιος ο συγγραφέας αλλά και ο Fenichel (1945 & 1954), στον οποίον γίνεται αναφορά μέσα από το εν λόγω βιβλίο, υποστηρίζουν ότι πράγματι η ναρκισσιστική συμπεριφορά που αναπτύσσει ένας έφηβος στην ηλικία αυτή εφόσον εμφανίζεται ως υπέρμετρη φιλοδοξία είναι ψυχοπαθολογική συμπεριφορά και με τον καιρό αν εξελιχθεί σε αλκοολισμό, ειδικά στην περίπτωση που υπάρξει αποτυχία στην οργάνωση των σχεδίων θα επιφέρει προβλήματα όχι μόνο στον ίδιο αλλά και στην οικογένεια του, και πιθανόν να

εξελιχθεί σε μορφή άσκησης ανεξέλεγκτης βίας (σελ 35 και επόμενα). Στις σελίδες αυτές παραθέτει το παράδειγμα ανθρώπου που σε παιδική και τρυφερή ηλικία, εγκαταλείφθηκε από την μητέρα του, μεγάλωσε με τους παππούδες του μέχρι κάποια ηλικία και μετά κλείστηκε στο ορφανοτροφείο, έζησε με ανάδοχες οικογένειες και τέλος ψάχνοντας διακαώς να ικανοποιήσει την φιλοδοξία του για ένα μόνιμο σπίτι καλύπτοντας τα κενά του στράφηκε στον στρατό. Αυτήν την συμπεριφορά την χαρακτηρίζει επίσης ναρκισσιστική γιατί το παιδί αυτό στράφηκε στον αλκοολισμό θεωρώντας ότι πουθενά δεν υπάρχει μια μόνιμη αγάπη αλλά είναι κάτι που το κυνηγάς, μια χίμαιρα και δεν το αποκτάς. Στην άποψη αυτήν συγκλίνει κι ο Freud (1953,σελ 43 στο ίδιο βιβλίο).

Σαν συμπέρασμα προκύπτει ότι η ώθηση στον αλκοολισμό είναι ένα συνοθύλευμα επιρροών όπως η οικογένεια, το σχολείο, το κοινωνικό περιβάλλον αλλά και ψυχοπαθολογικής συμπεριφοράς, ναρκισσισμού, φιλοδοξίας, αναζήτησης πραγμάτων και καταστάσεων που αν αποτύχουν στην τέλεση τους, τότε επέρχεται και το μοιραίο αποτέλεσμα, η στροφή προς τον αλκοολισμό. Η σχέση με την οικογένεια στην εμφάνιση του εν λόγω προβλήματος

είναι αμφίδρομη, κι αυτή με την βία της μπορεί να προκαλέσει σημαντικές διαταραχές στην ψυχοσύνθεση του νέου, να τον ωθήσει σε παραβατικές συμπεριφορές αλλά και αυτός να προκαλέσει μια ανάλογη αναταραχή στο εσωτερικό της που φαίνεται ακόμα εντονώτερα όταν η οικογένεια ξενίζει προς τον αλκοολισμό.

Ο καθηγητής κ. Ιάκωβος Φαρσεδάκης στο βιβλίο του «Παραβατικότητα και Κοινωνικός Έλεγχος των Ανηλίκων», στις σελ. 66-67, παραθέτει ένα σχεδιάγραμμα που αναφέρεται στις συνδυασμένες επιδράσεις του κλίματος και του τύπου του οικογενειακού ελέγχου στην συμπεριφορά των παιδιών.

Όταν ο τύπος του οικογενειακού ελέγχου είναι επιτρεπτικός και το οικογενειακό κλίμα εχθρικό τα παιδιά κι αναφέρεται κυρίως στα αγόρια εμφανίζουν φαινόμενα παραβατικότητας, αντικοινωνικές πράξεις και επιθετικότητα, σύμφωνα με τις απόψεις των Glueck and Glueck 1950, Redt and Wineman 1962, Bandura and Walters 1963, Mc Cord and Howard 1961.

Όταν πάλι υπάρχει μεν η επιτρεπτικότητα αλλά το οικογενειακό κλίμα είναι στοργικό τότε (αναφερόμενος και πάλι κυρίως σε αγόρια), επέρχονται τάσεις

επιβεβαίωσης και ναρκισσισμού σε αυτά, πρωτοβουλία και ανεξαρτησία, δημιουργικότητα αλλά και ανυπακοή στο σπίτι, ένα είδος εξέγερσης, κατά τις απόψεις των McCord and Howard 1961, Baldwin 1948, Levy 1943. Ενώ όταν το κλίμα είναι μεν στοργικό αλλά υπάρχουν οικογενειακοί περιορισμοί τότε δημιουργούνται στα παιδιά τάσεις εξάρτησης και υπακοής, μείωσης της επιθετικότητας αλλά και υποταγή, δειλία. Με τον περιορισμό και το εχθρικό οικογενειακό κλίμα αναπτύσσεται αυτοεπιθετικότητα στα παιδιά και νευρωτικά προβλήματα, σύμφωνα με τις απόψεις επιστημόνων όπως οι Watson 1957, Baldwin 1948, Maccoby 1961, Sears 1961.

Αλλά και η τιμωρία έχει τις επιδράσεις της, όταν μεν είναι ψυχολογική τότε δημιουργεί ανασφάλεια και αυτοεπιθετικότητα στα αγόρια και όταν είναι σωματική ένα είδος μίμησης των ενήλικων και αντικοινωνικές πράξεις (Sears 1961, Bandura and Walters 1959, Redt and Wineman 1962). Αυτά τα σχεδιαγράμματα κατασκευάστηκαν από τους Cloutier and Dionne 1981 και παρατίθενται στο προαναφερόμενο βιβλίο του κ. Φαρσεδάκη.

Στην σελ. 11 του βιβλίου χρησιμοποιεί μία φράση πολύ χαρακτηριστική

για την εφηβική ηλικία, πως οι έφηβοι δεν μπορούν να αντιμετωπίζονται ως μικρογραφίες των ενηλίκων και πως για την περαιτέρω εξέλιξη τους διαδραματίζουν πολύ σημαντικό ρόλο τα συσσωρευμένα παιδικά βιώματα. Πέραν του ότι η άποψη αυτή ταυτίζεται και με τις πεπειθήσεις της Ιωάννας Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου 1979, έγιναν και σχετικές έρευνες σε ενηλίκους φυλακισμένους οι οποίοι μίλησαν για την παιδική ηλικία και τα βιώματα τους και συνήχθη το συμπέρασμα πως είναι άρρηκτα συνδεδεμένες. Ένα πρώτο ζήτημα το οποίο ανακύπτει είναι κατά πόσον πρέπει να παρεμβαίνουμε στις περιπτώσεις παραβατικότητας των ανηλίκων (στο ίδιο βιβλίο σελ 13-15), να μην υπάρξει καμία παρέμβαση ή και η απόλυτη μη παρέμβαση θα επιφέρει το χάος? Γιατί όπως αντιλαμβανόμαστε και μία απόλυτη μη παρέμβαση θα ήταν τραγελαφική, μια ευρύτατη αποποινικοποίηση κάθε είδους συμπεριφοράς θα περιέπλεκε ακόμα περισσότερο τα προβλήματα που θα ανέκυπταν. Αυτό που πρέπει βασικά να απασχολεί του ιθύνοντες, τους υπεύθυνους φορείς είναι η κοινωνικοποίηση αυτών των παρεκκλινόντων εφήβων βασικά και μετά όλα τα άλλα.

Στο ίδιο πάντα βιβλίο όπως και σε άλλα συγγράματα που

προαναφέρθηκαν ή θα αναφερθούν παρακάτω, υπερτονίζεται ο ρόλος της οικογενείας αλλά και του περιβάλλοντος, όλοι εκείνοι οι σχολικοί, εξωσχολικοί, οικονομικοί, ιδεολογικοί αλλά και λειτουργικοί παράγοντες, ο στιγματισμός της οικογενείας και η έλλειψη επικοινωνίας με αυτήν κυρίως όταν υπάρχουν προβλήματα αλκοολισμού και χαμηλού οικονομικού και κοινωνικού επιπέδου. Ο αλκοολισμός μέσα στην οικογενειακή εστία και πάλι εξάιρεται ως ένα μείζον και υπαρκτό πρόβλημα που στιγματίζει την ζωή και την μετέπειτα εξέλιξη των εφήβων. Όμως και τα ΜΜΕ συμβάλλουν στην απόκτηση τέτοιων προτύπων και δη αλκοολισμού από τους νέους γιατί προκαλεί πρότυπα και μίμηση, τους υποβάλλει ασυνείδητα και τους ωθεί προς αυτήν την κατεύθυνση γιατί προκαλεί πλήρη εξασθένιση του υπερεγώ τους. Η Μελίνα Σεραφεινίδου στο βιβλίο της «Κοινωνιολογία των μέσων μαζικής επικοινωνίας: ο ρόλος των μέσων στην αναπαραγωγή του σύγχρονου καπιταλισμού», υπερτονίζει ότι ο τρόπος με τον οποίον τα ΜΜΕ χειρίζονται την παρουσίαση θεμάτων είναι ισοπεδωτικός, όλων των ειδών οι ειδήσεις παρουσιάζονται με την ίδια σοβαρότητα και βαρύτητα ενώ προβάλλονται πρότυπα, συνήθειες και συμπεριφορές που άκριτα και ασυνείδητα

απορροφώνται από έναν έφηβο ως ιδιαίτερος τρόπος ζωής και ενός life style, το οποίο αυτός θα πρέπει να μιμηθεί. Αυτό επιτυγχάνεται όχι μόνο μέσω των ψυχαγωγικών εκπομπών ή καλλιτεχνικών προγραμμάτων, που προβάλλουν ως κομμάτι του τρόπου της ζωής του τζετ-σετ, το αλκοόλ, αλλά και μέσω των διαφημίσεων, που ενισχύουν αυτήν την εικόνα, δηλαδή συνδέουν την χρήση, την πόση αλκοόλ με το υψηλό κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο ζωής. Κάτι που ενθουσιάζει ιδιαίτερα τους νέους εκείνους, που θέλουν να αφομοιωθούν από μία τέτοια κοινωνία ή στερούνται καταλλήλων προτύπων από τους γονείς και την οικογενειακή εστία, ώστε να αποφύγουν τον μιμητισμό τέτοιων καταστάσεων, δηλαδή δεν διαθέτουν την παιδεία που θα έπρεπε να τους έχει διδαχθεί σε αυτήν την επισφαλή ηλικία ώστε να μην επηρεασθούν από τέτοια μηνύματα όπως αυτά των ΜΜΕ.

Κι η οικογένεια με την σειρά της έχει τεράστιο μερίδιο ευθύνης κατά τους

Robins and Lewis 1966, West 1982, Wilson 1980, Patterson 1982. Η έλλειψη επίβλεψης, πειθαρχίας, η παραβατικότητα από τους ίδιους τους γονείς, οι γαμικές συγκρούσεις ή και το μεγάλο μέγεθος της οικογένειας (σελ.50-67). Οι

έφηβοι πλειστάκις μιμούνται απόλυτα τις έξεις και τις κακές συνήθειες των γονέων όπως τον αλκοολισμό και την αναρχία, την αποδιοργάνωση, την αλλοπρόσαλλη συμπεριφορά και τη διαταραχή των σχέσεων (Bandura 1965, Walters 1959, 1963, Patterson 1976 etc.). Ο αλκοολισμός των γονέων τραυματίζει άμεσα τα παιδιά όπως τονίζουν οι West and Farrington 1973. Μειώνεται η εμπιστοσύνη στον εαυτό του και η αυτοεκτίμηση του, χαλαρώνει ηθικά εφόσον βλέπει ότι είναι χαλαρά και τα ήθη του οίκου του.

Μέχρι το τέλος του βιβλίου του αναφέρεται σε όλους εκείνους τους σημαντικούς παράγοντες που επηρεάζουν την διαμόρφωση της προσωπικότητας ενός εφήβου και κατ'επέκτασιν και την πιθανή ώθηση του στον αλκοολισμό, μεταβλητές όπως το σχολείο, η γειτονιά, η μετανάστευση, οικονομικοί παράγοντες και εξαθλίωση, αρνητικό φιλικό περιβάλλον. Όταν υπάρχει μειωμένη προσοχή προς το παιδί από το σπίτι όπως αναφέρεται στην σελ 89, και αυτό κατοικεί σε μία περιοχή με χαμηλό κοινωνικού status ή και περιοχή συμμοριών (gangland), εύκολα ωθείται σε εθισμούς όπως το αλκοόλ, και για να ενταχθεί ευκολότερα σε παρέες ή συμμορίες αλλά και για να ξεφύγει από το σπίτι του και

τα εσωτερικά προβλήματα (Gath 1977, Reiss and Rhodes 1961), θεωρίες οι οποίες υποστηρίζονται και στο βιβλίο της κας Ανθοζωής Χάιδου «Θετικιστική Εγκληματολογία, Αιτιολογικές Προσεγγίσεις του Εγκληματικού φαινομένου». Η σχολή του Σικάγο (σελ 131 και επ.) με εκπροσώπους τους Palen, Shaw and McKay αλλά και η Οικολογική Ανάλυση από το έργο του Thrasher (The Gang 1927) αναφέρεται στα λεγόμενα slums και στις συμμορίες και δη των φτωχογειτονιών, που νιώθουν αποκομμένοι και περιθωριοποιημένοι στο όλο πλαίσιο της ταχείας οικονομικής ανάπτυξης ενώ κυρίως αποτελούνται από μετανάστες και αλλοδαπούς που συγκεντρώνονται σε ορισμένες περιοχές τις οποίες και γκετοποιούν και στις οποίες αναπτύσσουν την δική τους εγκληματικότητα με συνέπειες όπως και ο αλκοολισμός πολλάκις για να ξεφύγουν από τα προβλήματα της καθημερινότητας αλλά και για να «ξεχάσουν» τις διαφορές και ανομοιότητες τους με τους άλλου ανθρώπους, που ευημερούν. Και μπορεί να πρόκειται για θεωρίες που αναπτύχθηκαν στα μέσα του αιώνα μας αλλά παρέχουν διαχρονικά μηνύματα και μάλιστα στην σημερινή εποχή και στην Ελλάδα όπου υπάρχει αυτό το τεράστιο κύμα μετανάστευσης που δεν έχει

καταφέρει πλήρως να αφομοιωθεί από την υπόλοιπη αυτόχθονα ελληνική κοινωνία.

B. ΑΝΗΛΙΚΟΙ ΠΑΡΑΒΑΤΕΣ ΚΑΙ ΑΛΚΟΟΛΙΣΜΟΣ

Η Λουκία Μπεζέ ασχολήθηκε με την μελέτη 20 περιπτώσεων ανηλίκων παραβατών , συγκεκριμένα αγοριών ηλικίας από 15-27 ετών, αγοριών από διάφορες περιοχές της Ελλάδας και παρέθεσε τα συμπεράσματα της στο βιβλίο της "Ανήλικοι Παραβάτες", το οποίο και συνέγραψε το 1985, αλλά με συμπεράσματα που σαφώς παραμένουν διαχρονικά. Όπως όταν αναφέρεται στην λεγόμενη διαδικασία της κοινωνικοποίησης στην σελίδα 22, όπου και υπερτονίζει ότι οι οικογενειακές καταστάσεις και οι αλλαγές τόπου εγκατάστασης, η δυσκολία προσαρμοστικότητας ενός εφήβου σε μια νέα ζωή που του επιβάλλει η οικογένεια του διαδραματίζουν ουσιώδη ρόλο για την ψυχοσύνθεση του και ίσως, κατά συνέπεια για την συμπεριφορά, που θα αναπτύξει. Πάντως κι η συγγραφέας θεωρεί ότι η οικογένεια είναι μέγιστος και καταλυτικός παράγοντας

επίδρασης και αρνητικών επιρροών για την μετέπειτα στάση του εφήβου. Αλλά θεωρεί πως η οικογένεια αν μετακινείται συνεχώς ή και επιβάλλει έναν τρόπο ζωής στον νέο για τον οποίο δεν είναι έτοιμος, όπως το να ζήσει σε μια νέα γειτονιά με άτομα με τα οποία δεν είναι εξοικειωμένος, η βίαιη εισαγωγή του στις νέες παρέες της γειτονιάς ίσως τον ωθήσουν σε παραβατικές συμπεριφορές γιατί όχι και αλκοολισμό, προκειμένου να γίνει αποδεκτός και αρεστός, όπως αναφέρει στην σελίδα 25 πάντα του ίδιου βιβλίου αλλά και στην σελίδα 27 όταν μιλά για αποτυχημένη κοινωνικοποίηση.

Η ίδια συγγραφέας υπερτονίζει τον ρόλο της οικογένειας και πιο συγκεκριμένα της σύνθεσης της, προβλήματα δεν προκύπτουν μόνο όταν υπάρχουν προβληματικοί γονείς αλλά και όταν υπάρχει ένας μόνο γονέας ή και καθόλου γονείς. Αυτοί είναι παράγοντες που συνδυαστικά με τις ανάλογες κοινωνικές συναναστροφές του εφήβου είναι σε θέση να τον ωθήσουν ακόμα και στον αλκοολισμό όταν θεωρήσει πως το αλκοόλ είναι το φάρμακο για την αντιμετώπιση και την αποκατάσταση των ελλείψεων του. Στις σελίδες 37-57 μιλά για την συμπεριφορά των μελών της οικογένειας, της αδιαφορίας και της

εγκατάλειψης, των συνεχών καυγάδων ίσως κι από γονείς ή και έναν αλκοολικό γονέα, τις αναταραχές που δημιουργούνται και δημιουργούν πρότυπα για τον νέο και την μετέπειτα πορεία του και ίσως και για την ανάπτυξη εγκληματικής-παραβατικής συμπεριφοράς από μέρους του.

Σε δύο χαρακτηριστικές της φράσεις η συγγραφέας λέει στην

σελίδα 57 "...η στροφή του ανήλικου να αναζητήσει τους "τέσσερις τοίχους" έξω από το σπίτι του..." και "...Ο Νόμος και ο κοινωνικός κανόνας δεν μπορούν να αφομοιωθούν από ένα παιδί παρά μόνο αν υπάρχουν στην ίδια την οικογένεια, αν οι ίδιοι οι γονείς πιστεύουν σε αυτούς και τους μεταδίδουν...". Οι σημαντικότεροι παράγοντες για να κρατήσουν ένα παιδί στο σπίτι, και να το ωθήσουν στην απόκτηση της κατάλληλης αγωγής είναι η τάξη της οικίας κι όχι η επικράτηση της αναρχίας, το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων, η οικονομική κατάσταση τους, οι άθλιες ή υγιείς συνθήκες στις οποίες διαβιών (σελ 59-67). Καταλυτικό όμως παράγοντα αποτελεί και ο αποχωρισμός ενός αγαπημένου προσώπου για τον ανήλικο από το οικογενειακό του περιβάλλον. Τέτοιου είδους συναισθηματικές μεταπτώσεις τον επηρεάζουν καίρια και τότε παρουσιάζεται και

το αλκοόλ ως μέσο διαφυγής ως κατάλληλη διέξοδος.

Και τότε στην περίπτωση αυτήν οδηγείται αρκετά συχνά σε επίδειξη παραβατικών συμπεριφορών και στάσεων με κυριώτερες εκδηλώσεις εκείνες των βιασμών και των μικροκλοπών ή και ληστειών ακόμα, αν τυχόν χρησιμοποιήσουν σωματική ή και ψυχολογική βία ή της αρπαγής τσαντών και ίσως παρακάτω να ωθηθούν και σε άλλες σκληρότερες μορφές βίας ή και να περιέλθουν και στην κατάσταση λήψης ναρκωτικών ουσιών που θα εντείνει ακόμα περισσότερο την παραβατική τους συμπεριφορά γιατί θα προκύψει και το ζήτημα εξοικονόμησης χρημάτων που αν στην περίπτωση του αλκοόλ είναι ίσως πιο περιορισμένης εμβέλειας, στην περίπτωση των ναρκωτικών είναι μεγαλύτερη και ευρύτερη.

Πέραν όλων τούτων όμως κανείς δεν διανοήθηκε ότι τα παιδιά αυτά είναι απλά θύματα και όχι στυγνοί εγκληματίες. Θύματα μιας αμελούς ή και διαλυμένης οικογένειας που τους εξέπεμψε αρνητικά πρότυπα ή και τα οδήγησε στην αναζήτηση διεξόδων ή και συγχρωτισμών που μόνο την καταστροφή θα μπορούσαν να επιφέρουν. Αυτά αναφέρονται στην σελ 32 και

επόμενα του βιβλίου της Αγγελικής Πιτσελά, «Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων», έχοντας ως πηγές της καθηγητές Νομικής όπως τους Σπινέλλη 1992, Κρίσπα 1979, Μανωλεδάκη 1984.

Η παιδική ηλικία προστατεύεται μέσω του θεσμού της οικογένειας βασικά όπως προκύπτει κι από το άρθρο 21 του Συντάγματος μας. Αλλά και από πολλές Διεθνείς Συμβάσεις και Οικουμενικές Διακηρύξεις όπως η ίδια συγγραφέας τονίζει στις σελ 35 και επόμενα του ίδιου βιβλίου της. Η οικογένεια έχει πρωταρχικό ρόλο στην προστασία των παιδιών. Κατά συνέπεια έχει υποχρέωση πέραν όλων των άλλων να μεταδίδει τα κατάλληλα πρότυπα και να μην προκαλεί διαταραχές στην παιδική ψυχοσύνθεση, όπως πλειστάκις συμβαίνει σε περιπτώσεις οικογενειακής βίας ή και ύπαρξης προβληματικών ατόμων μες το σπίτι όπως ενός αλκοολικού γονέος που αποτελεί αδιαμφισβήτητο πρότυπο για ένα παιδί, έναν έφηβο. Όταν ο έφηβος αυτός ωθηθεί ή περιαχθεί στην ίδια νοσηρή κατάσταση, τότε όλοι ακόμα και η πολιτεία και η κοινωνία γενικότερα τον αντιμετωπίζει ως θύτη, ως εγκληματία και μιανό όν κι όχι ως ένα τραυματισμένο έφηβο που χρήζει ειδικής προστασίας και μεταχείρισης όπως

θεραπείας του μέσω ειδικών προγραμμάτων παρακολούθησης κι όχι φυλακίζοντας τον αν παρανομήσει όπως γίνεται τις περισσότερες φορές, άποψη που προκύπτει κι από το βιβλίο που εξεδόθη από τους Heinz Messmer και Hans-Uwe Otto, « Restorative Justice on Trial » βάσει μιας ειδικής έρευνας που έκαναν, και συγκεκριμένα αναφέρονται στην Ελλάδα στο κεφάλαιο «Victim Offender Reconciliation Schemes in the Greek Justice System», το οποίο συνεγράφη από τον καθηγητή Στέργιο Αλεξιάδη, σελ 309-316, από το οποίο ομοίως συνάγεται το συμπέρασμα έμμεσα ότι τα παιδιά αυτά όταν παραβαίνουν τον Νόμο είναι απλά εγκληματίες και δεν απασχολεί την Πολιτεία η επανένταξη τους και η αποθεραπεία τους αλλά και η εξεύρεση και επίλυση των αιτίων μέσω ειδικών προγραμμάτων που να απασχολούνται βασικά με τον ρόλο που διαδραματίζει η οικογένεια και η βαρύτητα του ρόλου τους αλλά και το μέγεθος της ευθύνης τους.

Κι ο ίδιος ο Νόμος έχει συμπεριλάβει στις διατάξεις των νομοθετημάτων του μέτρα προληπτικού και κατασταλτικού χαρακτήρα για την νεανική παραβατικότητα όπως τονίζει και πάλι η Πιτσελά στο ίδιο βιβλίο που

προανέφερα, τα οποία μεν πρώτα περιλαμβάνονται στον Αστικό Κώδικα (σελ 39 του βιβλίου της), και πάλι αναφέρονται στον προνοιακό χαρακτήρα που οφείλει να διέπει μια οικογένεια προκειμένου να προστατέψει τα τέκνα της από τον όλεθρο, οπότε και πάλι επανερχόμεθα στο ζήτημα του ρόλου της οικογενείας και πρέπει να ανοίξουμε το κεφάλαιο οικογενειακή βία που είναι και το σπουδαιότερο όλων γιατί κατά την άποψη μου είναι η απαρχή του κακού όλων.

Μια επίσης όμως πολύ ενδιαφέρουσα άποψη για τον

αλκοολισμό, το έγκλημα και την νεανική παραβατικότητα παρατίθεται στο βιβλίο του John Muncie "Youth and Crime" και συγκεκριμένα στην σελ 51 στο δεύτερο κεφάλαιο του βιβλίου, θεωρεί πως η νεανική παραβατικότητα και το πόσο μας ξενίζει ο εφηβικός αλκοολισμός δεν είναι παρά κοινωνικές κατασκευές των εποχών και των καταστάσεων, όσο εξελίσσονται τα πράγματα και περνούν οι δεκαετίες τόσο προσπαθούμε να διαφυλάξουμε την ηθική και την αθωότητα των παιδιών μας. Ενώ σε περιόδους όπως ο Μεσαίωνας όπου τα παιδιά δεν είχαν δικαίωμα στην "παιδικότητα", τα πάντα βασανίζονταν από την ανέχεια, έφηβοι και ενήλικες ήταν το ίδιο, τα παιδιά μπορούσαν και να πίνουν και να

χαρτοπαίζουν, άποψη που σίγουρα δεν είχαμε σκεφθεί, πως πράγματι αποτελεί κοινωνική κατασκευή η νεανική παραβατικότητα, θέμα κοινωνικών συγκυριών και απόψεων, ένα είδος εφεύρεσης.

Στο τρίτο κεφάλαιο του βιβλίου του παραθέτει κάποιες θεωρίες σχετικά με την πρόκληση του φαινομένου της νεανικής εγκληματικότητας και μιλά και για τις απόψεις του Lombroso που πίστευε στην βιολογική παθολογία και αναφορικά με τον ρόλο της οικογενείας, ότι μεταφέρεται κληρονομικά μέσω γονιδίων στα παιδιά στις σελ 87-89, όμως εν συνεχεία προχωρώντας υπερτονίζει τον ρόλο της συνείδησης του εφήβου, πως αυτή αναπτύσσεται, πως αποκτά κρίση, πως αφομοιώνει γεγονότα και παραστάσεις είτε ενδοοικογενειακά είτε και εκτός οικογενείας από άλλους παράγοντες και πιθανές κοινωνικές συναναστροφές, όπως επίσης και στις θεωρίες της ανομίας και της υποκουλτούρας αλλά και πως το έγκλημα μαθαίνεται, θεωρίες οι οποίες και παρατίθενται και στο βιβλίο « Θετικιστική Εκληματολογία», της κας Ανθοζωής Χαίδου, όπως ήδη προανέφερα.

Πάντως η άποψη στην οποία συγκλίνει και την οποία αναπτύξαμε κι ως

υπόθεση παραπάνω, που πια επιβεβαιώνεται, είναι ότι η πρόκληση του εγκλήματος είναι συνοθύλευμα επιρροών αλλά και ψυχοπαθολογικών καταστάσεων (σελ 112). Συνεπώς και ο αλκοολισμός που επιφέρει την ανεξέλεγκτη βία και οδηγεί στην παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, στις παραβάσεις του ΚΟΚ, στην βίαιη συμπεριφορά μη έχοντας σώας τας φρένας, μη έχοντας την πλήρη ή και την μερική στέρηση της λογικής, έχει κάποια βασιμότητα και στην άποψη αυτήν .Στην σελ153 παρουσιάζει και τις ριζοσπαστικώτερες εγκληματολογικές απόψεις που συνδέονται άρρηκτα και με το πρόβλημα του αλκοολισμού, σύνδρομα, κόμπλεξ, ανεργία, υποκουλτούρα αλλά και μοντερνισμός άκριτος, βανδαλισμός, μεταμοντερνισμός, αναρχία, έλλειψη αυστηρών κατασταλτικών μέτρων για τους εφήβους που κατά συνέπεια λειτουργούν αρνητικά και προληπτικά, είναι κάποια από τα ενδοοικογενειακά αλλά και εξωοικογενειακά αίτια που μπορεί να προκαλέσουν το φαινόμενο.

Ο καθηγητής Νομικής κος Νέστωρ Κουράκης στο βιβλίο του «Εφηβοι Παραβάτες και Κοινωνία και συγκεκριμένα στο Γ κεφάλαιο «Η ειδικότερη αναφέρεται εκτενώς στο ποιοι είναι εκείνοι οι βασικότεροι παράγοντες που

συμβάλλουν στην ώθηση των νέων προς την παραβατικότητα εν γένει και δη όταν υπολειπουργούν. Και οι παράγοντες αυτοί είναι η οικογένεια, το σχολείο αλλά και η ίδια η εργασία.

Η συρρίκνωση των προϋπολογισμών και η αύξηση της ανεργίας στην Ελλάδα, από την οποία πλήττονται κυρίως οι γυναίκες, από τις σχετικές με το θέμα έρευνες, που έγιναν, και από την στιγμή που δημιουργεί προβλήματα οικονομικής και ηθικής αυτάρκειας, μπορεί πολύ εύκολα να εξελιχθεί σε «πολιτική ανυπακοή» και κοινωνική εναντίωση, σε ανεξέλεγκτη επιθετικότητα και αλκοολισμό ακόμα, ως αντίδραση, ως αποτέλεσμα πεποίθησης πως έτσι αντιμετωπίζονται τέτοιου είδους προβλήματα, ως διέξοδοι και ως τρόποι διαφυγής.

Το δε σχολείο είναι εστία συμπλοκών και στο έργο του ο κος Κουράκης κάνει αναφορά σε έρευνα του κου Νίκου Φακιολά, κοινωνιολόγου ερευνητή του ΕΚΚΕ αλλά και του στατιστικού του Πανεπιστημίου Αθηνών Αντ.Αρμενάκη. Αξιομνημόνευτη είναι η έρευνα της Λουκίας Μπεζέ για τις στάσεις των νέων απέναντι στις αξιόποινες πράξεις με αυτοομολογούμενη εγκληματικότητα, με τη

συμπλήρωση ενός σχετικού ερωτηματολογίου. Το συμπέρασμα στο οποίο κατέληξε ήταν ότι σε εστιακούς χώρους όπως το σχολείο εμφανίζονται περισσότερο φαινόμενα βανδαλισμών και φθορών παρά βιαιοπραγιών, κι αυτός είναι ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίον ξεσπούν για να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα τους ή και δεχόμενοι επιδράσεις από συμμαθητές που τους ωθούν εμμέσως σε αυτήν την συμπεριφορά για να είναι αρεστοί και περισσότερο αποδεκτοί, να αφομοιώνονται ευκολότερα.

Στο σπίτι ιδιαίτερο ρόλο διαδραματίζει η οικογενειακή βία, η βιαιοπραγία που μπορεί όμως ακόμα να έχει απλά και την μορφή της παραμέλησης, της έλλειψης φροντίδας αλλά και της μη αποπομπής καταλλήλων μηνυμάτων από τους γονείς, λόγω φόρτου εργασίας, κούρασης ή και απουσίας πολλών ωρών από το σπίτι. Λόγοι που εύκολα θα ωθούσαν στο σινόπνευμα αλλά και στην παραβατικότητα σαν συνέπεια μετά από αυτό το στάδιο.

Γ. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΡΡΟΕΣ ΤΗΣ ΣΤΟ

ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Μελετώντας την μεταπτυχιακή εργασία της φοιτήτριας

Ψωμά Αικατερίνης, του τμήματος Κοινωνιολογίας με επιλογή την κατεύθυνση της

Εγκληματολογίας και τίτλο « Ενδο-οικογενειακή Βία και Παιδί», στην σελ 13

διαβάζουμε ότι έχει αναπτυχθεί μία θεωρία που μιλά για την αλληλόδραση

προσωπικότητας γονέα και παιδιού, που νομίζω ότι συνδέεται άρρηκτα με τις

υποθέσεις που έκανα παραπάνω. Δηλαδή πως ένα παιδί μπορεί να οδηγηθεί σε

μια νοσηρή και εχθρική στάση ακόμα και στον αλκοολισμό κατ'επέκτασιν αν οι

προσδοκίες του γονέος είναι υπέρμετρες, υπερφιλόδοξες ή και αν τα πρότυπα

γενικώς που του μεταδίδει είναι αρνητικά. Και φυσικά συμβαίνει και το

αντίστροφο, πως δηλαδή ένα παιδί που από το εξω-οικογενειακό του περιβάλλον

έχει δεχθεί αρνητικές επιρροές ή έχει ήδη οδηγηθεί στον αλκοολισμό μπορεί να

προκαλέσει αμέτρητα προβλήματα και νοσηρές καταστάσεις εντός του οίκου.

Αλλωστε όπως η ίδια τονίζει στην σελ 14 και βάσει της θεωρίας της

επίδρασης του οινοπνεύματος, η χρήση ή η κατάχρηση του οδηγούν πλειστάκις

σε οικογενειακή βία χωρίς όμως να είναι και πάντα απαραίτητη η ύπαρξη

αιτιολογικής σχέσης και το αλκοόλ να χρησιμοποιείται ως άλλοθι συμπεριφοράς

και στάσης.

Πάντως η ιδιαιτερότητα που έχει η επίδραση της βίας σε έναν έφηβο είναι ότι ασκείται πάνω σε παιδιά που βρίσκονται σε κατάσταση διαμόρφωσης. Αντί να τους παρέχεται η συναισθηματική κάλυψη που χρειάζονται, η αγάπη, η φροντίδα και η ηρεμία, σε αυτήν την φάση διαμόρφωσης της προσωπικότητάς τους υφίστανται βίαιες καταστάσεις, κατά την κα Ψωμά πάντα, στην σελ 14 της εργασίας της. Η ίδια χρησιμοποιώντας μία άποψη του Herman 1996, τονίζει ότι « ...έτσι τα παιδιά νεκρώνουν ψυχικά και ό,τι δεν έχει μεταβολισθεί κατά την παιδική ηλικία επανεμφανίζεται στην ζωή του ενήλικου πλέον ατόμου...». Εδώ μπορώ κι εγώ να ρωτήσω λοιπόν, γιατί όχι κι ένα πρόβλημα όπως ο αλκοολισμός?.

Στην σελ 27 της ίδιας εργασίας αναφέρονται τα μακροπρόθεσμα αποτελέσματα που μπορεί να έχει μια τέτοια σωματική κακοποίηση, μια λανθασμένη προβολή προτύπων, ένα παραγμένο οικογενειακό περιβάλλον. Όταν δεν υπάρχουν υποστηρικτικοί γονείς τότε το παιδί ίσως αναπτύξει συν τω χρόνω ψυχικές διαταραχές, αναζητήσει διεξόδους στο ποτό ή

και σε άλλες ουσίες. Όπως διαχέεται σε όλην την εργασία της σχεδόν, η εμφάνιση του εν λόγω προβλήματος στους εφήβους, δεν προκύπτει μόνο από την ύπαρξη ενός αλκοολικού γονέα αλλά και από άλλες τραυματικές εμπειρίες που μπορεί να έχει όπως σωματική αλλά και σεξουαλική κακοποίηση. Γενικά ένα ήρεμο οικογενειακό περιβάλλον είναι εκείνο που τις πλείονες φορές θα εμποδίσει τον έφηβο από τα να αναπτύξει στάσεις προβληματικές που θα χρήζουν θεραπείας και φροντίδας. Η επίσης μεταπτυχιακή φοιτήτρια του τμήματος Κοινωνιολογίας, Καλλονάκη Ευαγγελία στην διπλωματική εργασία της « Ενδο-οικογενειακή Κακοποίηση των παιδιών, Ψυχολογικές διαστάσεις και τρόποι αντιμετώπισης», αναφέρει και έναν επιπλέον λόγο στους παραπάνω που ήδη παρέθεσα, την αιμομιξία, που μακροπρόθεσμα θα μπορούσε να προκαλέσει ακόμα και πρόβλημα αλκοολισμού. Τέτοιου είδους κακοποιήσεις των παιδιών όπως αυτές που αναφέρονται στις 2 αυτές εργασίες δημιουργούν καταπίεση ψυχική και ψυχολογική στους νέους, παύουν να έχουν εμπιστοσύνη στην οικογένεια τους, τους δημιουργούν τάσεις μυστικοπάθειας και κρυψινοιας, με αποτέλεσμα όλη αυτή η καταπίεση να έχει ως αποτέλεσμα το ξέσπασμα και την

έκρηξη που είναι πολύ πιθανό να εκδηλωθεί με την μορφή του προβλήματος του αλκοολισμού.

Στο βιβλίο των Kashani and Allan, « The impact of Family Violence on children and Adolescents », και συγκεκριμένα στην σελ 13 όπου γίνεται λόγος για τον συσχετισμό οικογενειακής βίας και κατάχρησης αλκοόλ, υπάρχει το χαρακτηριστικό παράδειγμα μιας μητέρας που απετέλεσε από βρεφική ακόμα ηλικία για την κόρη της, ένα πολύ αρνητικό παράδειγμα, η μοναξιά και η σκληρή εργασία σε συνδυασμό με την χρήση αλκοόλ οδήγησαν σταδιακά μια μητέρα που μέχρι τότε ανέθρεψε σωστά το παιδί της στην ακατάληπτη και ακατάσχετη βία με αποτέλεσμα το παιδί αυτό να κακοποιείται σωματικά από πολύ νωρίς. Από έρευνα που έκαναν οι Bushman and Cooper 1990, όπως αναφέρεται στο ίδιο βιβλίο, ανεκάλυψαν ότι πράγματι το αλκοόλ πολλές φορές προκαλεί επιθετική συμπεριφορά και βία, αν και πολλάκις χρησιμοποιείται ως άλλοθι για την πρόκληση αυτής. Όταν ένα παιδί υφίσταται τέτοια συμπεριφορά ή ακόμα περισσότερο όταν έχει τέτοια πρότυπα, το συνηθέστερο είναι και να τα υιοθετήσει, σίγουρα πάντως θα τραυματισθεί ψυχικά.

Όμως στα όσα παρέθεσα παραπάνω υπάρχει κι ένας αντίλογος, που πιστεύω ότι θα ήταν γόνιμο να παρατεθεί, αυτός της Mildred PageLOW στο βιβλίο της « Family Violence », και συγκεκριμένα στο κεφάλαιο Alcohol Abuse and Chemical Dependency, όπου η ίδια αναφέρει ότι υπάρχουν και αρκετοί επιστήμονες όπως οι Irene Freize and Jaime Knoble (σελ 87 και επόμενα), οι οποίοι δεν μπορούν να δεχθούν την αιτιώδη σχέση μεταξύ αλκοολισμού και βίας, αλλά σε γενικές γραμμές πάρ'αυτά η ίδια συγγραφέας και στο ίδιο κεφάλαιο παραθέτει και τις απόψεις κάποιων άλλων επιστημόνων που ομολογούν ότι από έρευνες διεπιστώθη ότι στην περίπτωση της κακοποίησης των γυναικών από τους συζύγους ίσως απλά να χρησιμοποιήθηκε ως άλλοθι το αλκοόλ, άποψη της Hindman 1979, αλλά στις περιπτώσεις παιδικής κακοποίησης ή και παραμέλησης, που αυτό αφορά κατά κύριον λόγο την εργασία μας, φαίνεται να υπάρχει πραγματικά πολλή μεγάλη σχέση, όπως υποστηρίζει ο Daniel Behling 1979.

Συγκεκριμένα στο ίδιο κεφάλαιο και στην σελ 92 αναφέρεται μία άλλη σκληρή, έμμεση πτυχή αυτής της οικογενειακής βίας, η πρώιμη ωρίμανση

κάποιων μεγαλύτερων παιδιών μέσα στην οικογένεια προκειμένου να προστατέψουν τα μικρότερα αδέρφια τους γιατί μία από τις σημαντικώτερες μορφές οικογενειακής βίας, έστω κι αν δεν συνοδεύεται από ξυλοδαρμό είναι η παραμέληση και η αδιαφορία. Με αυτήν την τακτική γίνονται ίσως υπεύθυνα αλλά μπορεί το βάρος των ευθυνών που σήκωσαν να μεταφραστεί σε ξεσπάσματα απωθημένων όπως στον αλκοολισμό προκειμένου να σηκώσουν στους ώμους τους τα βάρη που επωμίσθηκαν, απόψεις που υποστηρίζονται από τους Cork 1969, Fox 1968 and Hindman 1977. Είναι μία πολύ λογική αντίδραση, γιατί ένα τέτοιο παιδί χάνει την ανεμελιά και την παιδικότητα του όπως πλειστάκις συμβαίνει και με τα παιδιά που ασχολούνται με τα θεάματα, βγαίνουν από πολύ μικρά στην βιοπάλη, γίνονται αντικείμενα δημοσιότητας προκειμένου να ικανοποιήσουν τις υπέρμετρες φιλοδοξίες των γονέων, απόλλονται της αθωότητας τους και διεισδύοντας βίαια στον κόσμο των μεγάλων, βρίσκουν το οινόπνευμα ως διέξοδο και « αποκούμπι», με αποτέλεσμα να καταλήγουν στον πλήρη όλεθρο και την καταστροφή.

Δ. ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΦΥΛΑΚΕΣ

Στο βιβλίο των Κουράκη-Μηλιώνη «Ποινικά, τόμος 44», με την βοήθεια ερευνητικής ομάδας φοιτητών της Νομικής Σχολής Αθηνών, παρατίθεται μία έρευνα στις Ελληνικές Φυλακές και συγκεκριμένα στα σωφρονιστικά καταστήματα ανηλίκων Κορυδαλλού και Κσσαβέτειας. Το δείγμα της έρευνας ήταν 156 ανήλικοι κρατούμενοι μέσης ηλικίας τότε (τέλη 1993) 19,8 ετών (ελάχιστη ηλικία 15 ετών και μέγιστη 23), από τους οποίους οι 149 ήταν αγόρια και οι 7 κορίτσια. Στην πρώτη ενότητα του ερωτηματολογίου, έγιναν κάποιες ερωτήσεις σχετικά με την ατομική τους κατάσταση, κυρίως για το που έζησαν με σημαντικό ενδιαμέσο στάδιο την ηλικία των 12 ετών. Προέκυψε ότι οι περισσότεροι είχαν γεννηθεί σε μεγαλουπόλεις και αξιοσημείωτο ότι περισσότεροι είχαν γεννηθεί σε περιοχές της Δυτικής Αττικής, που θεωρούνται και περισσότερο υποβαθμισμένες.

Το δεύτερο στάδιο ήταν ερωτήσεις αναφορικά με την σχέση γονέων και κηδεμόνων, αν δηλαδή οι γονείς τους ήταν ακόμα παντρεμένοι, αν προέρχονταν από οικογένειες χωρισμένων γονέων ή μονογονεϊκές γενικώτερα. Ακολούθησαν

ερωτήματα για την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση των γονέων και αν υπήρξε κακομεταχείριση, οικογενειακή βία και παραμέληση. Ερευνήθηκε επίσης το θέμα της εργασίας τους, του ελεύθερου χρόνου τους ώστε να καταδειχθούν οι εξωοικογενειακές επιρροές και ασχολίες τους αλλά και του μορφωτικού τους επιπέδου.

Καίρια ήταν τα ερωτήματα και για τις σχέσεις που είχαν με την Δικαιοσύνη, κατά πόσον ήταν η πρώτη φορά που εισάγονταν σε σωφρονιστικό ίδρυμα, ποια εγκλήματα είχαν διαπράξει, ποια ήταν η βαρύτητα τους, αν γίνονταν κατά συρροήν ή κατ'εξακολούθησιν. Εξέφρασαν τις απόψεις τους για τις συνθήκες κράτησης, τις προσδοκίες για το μέλλον αλλά και για τις σχέσεις τους με την οικογένεια τους.

Τα συμπεράσματα γενικώς (σελ. 75-95) ήταν πως επρόκειτο για παιδιά που στην πλειοψηφία τους ούτε τα ίδια αλλά ούτε και οι οικογένειες τους διέθεταν υψηλό μορφωτικό ή κοινωνικο-οικογενειακό επίπεδο, αρκετοί ήταν και τσιγγάνοι, ενώ επίσης προέρχονταν από διαλυμένες κυρίως οικογένειες που δεν είχαν ασχοληθεί με την μετάδοση και μεταβίβαση αρτίων οικογενειακών προτύπων στα

παιδιά τους ενώ τα ήθη τους ήταν μάλλον «χαλαρά». Είχαν βιώσει σε γενικές γραμμές τραγικές οικογενειακές καταστάσεις και σπαταλούσαν τον ελεύθερο χρόνο τους κυρίως με παρέες που τους ωθούσαν σε χρήση τοξικών ουσιών, αλκοόλ και παιγνίων. Παρατηρούμε λοιπόν ότι το αλκοόλ πάλι κατέχει μια πολύ σημαντική θέση στο πρόβλημα της εφηβικής παραβατικότητας και παρεκκλιουσών μορφών συμπεριφοράς. Τα παιδιά αυτά ωθούνταν από τις οικογένειες τους εκτός της οικίας τους. Εκεί έρχονταν σε επαφή με άτομα του υποκόσμου, που δεν αργούσαν να τους μιήσουν σε τακτικές ζωής που παρέκκλιναν από τα καθεστηκόττα, δηλαδή στην κατάχρηση οιοπνεύματος και ουσιών και από εκεί σε παραβάσεις και βίαιες συμπεριφορές που είχαν ως κατάληξη την καταδίκη τους για αξιόποινες πράξεις από το ποινικό σύστημα της χώρας μας. Κάτι που επιβεβαιώνει για άλλη μία φορά τις παραπάνω υποθέσεις μου για την αμφίδρομη σχέση εφήβου-οικογενείας και την αλληλόδραση των δύο παραγόντων.

Τα ίδια σημαντικά για το εν λόγω θέμα πορίσματα επαναλαμβάνονται και στις σελίδες97-102 του ιδίου βιβλίου, πως δηλαδή ο ρόλος της οικογενείας στην

«καταστροφή και συντριβή» αυτών των νέων ήταν καταλυτικός. Τα παιδιά αυτά δεν ωθήθηκαν μόνο στον αλκοολισμό ή την παραβατικότητα απλώς αλλά φυλακίστηκαν και συγκεκριμένα οι περισσότεροι ακολούθησαν μετά την φυλακή και μια «εγκληματική σταδιοδρομία», μυήθηκαν σε ακόμα πιο «δύσβατα» μονοπάτια μέσα στην φυλακή. Ήδη πριν ακόμα εγκλεισθούν ήταν σε κατάσταση ανεργίας ή απλά υποαπασχόλησης, εγώ θα το έλεγα καλύτερα αεργίας.

Επρόκειτο για παιδιά που βιάζονταν σωματικά και ψυχικά, δεν είχαν τα προς το ζην, δεν είχαν καν να φάνε, μεγάλωσαν με ηλικιωμένους παππούδες και γιαγιάδες, πρόσωπα που λόγω του γηραιού της ηλικίας τους δεν μπορούν ούτε να επιβλέψουν ένα παιδί σε μία τόσο «επικίνδυνη» ηλικία αλλά ούτε και να το επιπλήξουν. Κι αυτό γιατί οι γονείς ήταν απασχολημένοι με δικές τους προσωπικές «περιπέτειες», ήταν τραγικά ανεύθυνοι ή ήταν και οι ίδιοι κοινωνικά και ποινικά παρεκκλίνοντες, όπως διαπιστώνεται από προσωπικές μαρτυρίες ανηλίκων εγκλειστών στο ίδιο πάντα βιβλίο στις σελίδες 213-252.

Χαρακτηριστική η περίπτωση του Τάσου στην σελίδα 231, που λέει πως ο πατέρας του ήταν άνθρωπος «του τζόγου», αλκοολικός, βίαιος και βάνουσος. Μία

φορά τον είχε δέσει από το σπίτι με αλυσίδες για να μην μπορέσει να βγει έξω!!!

Όταν βρήκε μία έντιμη δουλειά για να μπορέσει να αγοράσει ένα μηχανάκι, ο πατέρας του μίλησε στο αφεντικό και τον έδωξε. Τότε και εκείνος για πρώτη φορά στράφηκε στην έκλυτη ζωή, στο αλκοόλ, στα ναρκωτικά και στην διάπραξη παρανόμων πράξεων και σαν τρόπο ζωής αλλά και για βιοποριστικούς λόγους. Ήπως θα μπορούσα να μην αναφέρω την χαρακτηριστική περίπτωση της Άννας-μολονότι δεν χρησιμοποιήθηκε μεγάλος αριθμός ανηλίκων γυναικών – κρατουμένων στην εν λόγω έρευνα- η οποία βιαζόταν από τον ίδιο τον πατέρα της από τα 12 της χρόνια (σελ. 249).όταν κατέφυγε στο Αστυνομικό Τμήμα, την έκλεισαν σε άσυλο για το καλό της. Όταν εξήλθε έναν χρόνο μετά δεν είχε τι να κάνει και η πορνεία σε συνδυασμό με το αλκοόλ και τα ναρκωτικά της έδωσαν την λύση για την εξεύρεση των απαραίτητων μέσων βιοπορισμού. Προσπαθεί να αλλάξει ζωή και γίνεται μπεϊμπι-σίτερ και τότε βιάζεται ξανά από το αφεντικό της, αρπάζει απελπισμένη το παιδάκι που φυλούσε και το σκάει. Και συλλαμβάνεται για απαγωγή ανηλίκου και φυλακίζεται χωρίς και εκείνη να έχει συνειδητοποιήσει πότε και πως έγιναν όλα αυτά.

Νομίζω πως τα συμπεράσματα συνάγονται από μόνα τους χωρίς καμία περαιτέρω ιδιαίτερη ανάλυση, χωρίς να πρέπει να προσθέσουμε κάτι παραπάνω και ειδικά για τον σημαντικό ρόλο της οικογενείας στην εξέλιξη αυτών των παιδιών και στην διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους που σε αυτό το στάδιο της ζωής τους μοιάζει με «εύπλαστο ζυμάρι».

Ε. ΕΡΕΥΝΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ

ΑΛΚΟΟΛΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σύμφωνα με τα πρώτα αποτελέσματα μιας διεθνούς αυτο-αναφοράς μελέτης για τη εγκληματικότητα μεταξύ των νέων ανθρώπων στον δυτικό κόσμο που εξεδόθη από το Ολλανδικό κέντρο ερευνών και μελετών αναφορικά με το έγκλημα και την Δικαιοσύνη, το THE DUTCH RESEARSCHE AND DOCUMENTATION CENTRE, STUDIES ON CRIME AND JUSTICE, παρατηρείται ότι τα τελευταία χρόνια οι ελληνικές και χριστιανικές αξίες έχουν αρχίσει να φθίνουν και δεν είναι μόνο οι Αλβανοί που δεχόμαστε κατά κύματα σαν

οικονομικούς μετανάστες κάθε χρόνο ή και οι τουρίστες που προκαλούν τα προβλήματα αλλά και η ίδια αγία ελληνική οικογένεια έχει αποδυναμωθεί ισχυρά.

Κατά την ίδια αναφορά, ένα άλλο πολύ σημαντικό πρόβλημα είναι πως η σημερινή γενιά των εφήβων αναφερόμενη σε εκείνη των 90'ς δεν διαθέτει προσωπική ταυτότητα κι αυτό το φαινόμενο ήταν αποτέλεσμα μιας σειράς γεγονότων μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν δηλαδή οι έφηβοι άρχισαν να δέχονται μια σωρεία επιρροών από τα διάφορα στυλιστικά και μουσικά κύματα που εμφανίζονταν συνεχώς χωρίς να ξέρουν και εκείνοι που ακριβώς ανήκουν. Απέκτησαν πρότυπα βίας και ηθικής χαλαρότητας και έλλειψης αξιών, δημιούργησαν ψευδοήρωες και φυσικά τότε εμφανίστηκαν και τα πρώτα υψηλά ποσοστά εγκληματικότητας στις ηλικίες αυτές. Κι ένας από τους βασικότερους παράγοντες ήταν και το αλκοόλ, ένδειξη υπεροχής και δύναμης για έναν έφηβο επαναστάτη χωρίς αιτία. Μια ματιά στις αστυνομικές στατιστικές της δεκαετίας 1980-1990 καταδεικνύει τις ανοδικές τάσεις της εγκληματικότητας αυτής. Και το πρόβλημα που δημιουργείται αναφορικά και με το αλκοόλ και με τον κάπνo είναι πως και έξη προκαλούν και απαγορευμένες ουσίες δεν είναι όπως τα

ναρκωτικά κι ούτε υπάρχουν στην Ελλάδα οι σχετικές απαγορεύσεις για την πώληση τους όπως στην αλλοδαπή που είναι απαραίτητη η επίδειξη ταυτότητας από ανηλίκους σε τέτοια καταστήματα.

Ο λόγος για τον οποίον πραγματοποιήθηκε αυτή η έρευνα δεν ήταν παρά για να καταδειχθεί το επίπεδο αλλά και το υπόβαθρο των παραβατικών ανηλικών συμπεριφορών στην Αθήνα εν σχέσει με άλλες Ευρωπαϊκές και μη χώρες, που χρησιμοποίησαν τα ίδια εργαλεία μέτρησης, ερωτηματολόγια, απευθύνθηκαν σε ίδιες ηλικίες και φύλα. Πράγματι συνελέχθησαν κάποια στοιχεία για την δεκαετία στην οποία προαναφερθήκαμε σχετικά με το ποια είναι τα βασικότερα εγκλήματα στα οποία επιδίδονται οι ανήλικοι και με ποια ποσοστά ,με ένα από τα κυριώτερα να οδηγούν χωρίς άδεια οδήγησης, ίσως και υπό την επήρεια αλκοόλ ή και ναρκωτικών, ότι τα αγόρια εμφανίζουν μεγαλύτερα ποσοστά εγκληματικότητας από ότι τα κορίτσια καθώς κι ότι η αρνητική επιρροή είναι πολύ μεγαλύτερη στις ηλικίες 14-17 ετών. Επίσης, όσο υψηλότερο είναι το μορφωτικό επίπεδο και η πνευματική καλλιέργεια τόσο μειώνονται τα ποσοστά εγκληματικότητας ενώ δεν παρουσιάστηκε κάποια

ιδιαίτερη συσχέτιση μεταξύ κοινωνικο-οικονομικού status και νεανικής
όχι λόγοι ίσως πραγματικά βιοποριστικοί όπως γίνεται σε μεγαλύτερες
ηλικίες. Αυτά τα συμπεράσματα περιλαμβάνονται στο κεφάλαιο Conclusions σελ
306-307 της εν λόγω έρευνας.

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει μια δημοσιευμένη στο *Ιατρική*, εργασία
του Υφαντή, το έτος 1991, για τους « **Εφήβους και την Κατάχρηση
οινοπνευματωδών ποτών**», στον τόμο 59, αριθμός 4 και σελ. 345-352. Τα
σημεία στα οποία θα πρέπει να εστιάζουμε πάντα είναι η λεγόμενη προβληματική
συμπεριφορά, η έννοια του εαυτού, οι θεωρητικές προσεγγίσεις σχετικά με την
αυτό-υποτίμηση. Γιατί η χρήση οινοπνεύματος είναι ένα πολύ σύνθετο φαινόμενο,
που οφείλεται σε πολλούς παράγοντες και ειδικά στην αλληλεπίδραση
κοινωνικών, ψυχολογικών και βιολογικών παραγόντων στην ανθρώπινη
συμπεριφορά. Ο Υφαντής, σε συνεργασία με τους Καφετζόπουλο, Κούτρα και
Μαρσέλο συνέχισε την εργασία του κάνοντας μια μελέτη που αποτελεί και μέρος
της έρευνας « **Ψυχοτρόπες ουσίες και Μαθητές Μέσης Εκπαίδευσης**»,
αναφορικά με τα εξωσχολικά ενδιαφέροντα και τις ασχολίες των μαθητών της

Μέσης Εκπαίδευσης που κάνουν χρήση αλκοόλ και ναρκωτικών, όπως αυτή παρουσιάστηκε στο 12^ο Πανελλήνιο Ψυχιατρικό Συνέδριο 18-21 Απριλίου, σελ. 154, περίληψη 278 (Βόλος, Ελληνική Ψυχιατρική Εταιρεία). Σε αυτήν την περίπτωση, για αυτούς οι λέξεις-κλειδιά και γύρω από τις οποίες προσπάθησαν να στρέψουν το ενδιαφέρον τους είναι το αλκοόλ, οι ψυχοτρόπες ουσίες, τα ναρκωτικά, οι εξωσχολικές ασχολίες και οι τρόποι διασκέδασης. Και παρατήρησαν ότι οι νέοι που παρουσιάζουν τάσεις εξωστρέφειας, έφεση προς την ψυχαγωγία και την αναψυχή, θέλουν να αποτελούν πρότυπα για τους συμμαθητές τους, αυτοί και διατρέχουν τον μεγαλύτερο κίνδυνο.

Πάντως από έρευνες περισσότερων επιστημόνων που εκπονήθηκαν τα έτη 1992 -1994, όπως των Κοκκέβη, Μαδιανού, Στεφανή, που δημοσιεύθηκαν σε περιοδικά όπως τα *Acta psychiatrica Scandinavia*, *Τετράδια Ψυχιατρικής*, *Θέματα προληπτικής Ψυχιατρικής*, μία άποψη στην οποίαν όλοι συγκλίνουν είναι πως το αλκοόλ και η κατάχρηση του δημιουργούν συμπτώματα κατάθλιψης και ισχυρές τάσεις αυτοκτονίας εξαιτίας αυτού., καθώς και ροπές αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς.

Το 1996 έχουμε μία αξιόλογη δημοσιευμένη εργασία των Κουμπή, Λεκάκη και Μαραγκίδη (Αθήνα Ε.Π.Ι.Ψ.Υ.), που αναφέρεται στον σημαντικό παράγοντα της επικοινωνίας στην οικογένεια για την αντιμετώπιση του προβλήματος της χρήσης ουσιών αλλά και αλκοόλ. Το συμπέρασμα ήταν πως η «**ενεργητική ακρόαση**» αναδεικνύεται ως μια καθοριστική στάση για μια ουσιαστική επικοινωνία.

Το έτος 1997 έχουμε μία ακόμη πολύ ενδιαφέρουσα έρευνα των Κοκκέβη, Μαλλιόρη, Τερζίδου, Μοστριού και Στεφανή, που παρουσιάστηκε και πρωτοδημοσιεύθηκε στο Pompidou Group Symposium : " Women and Drugs : Focus on Prevention", Proceedings, 6-7 October 1995, p. 29-37 , και έχει τον τίτλο "***Gender Differences in substance use in High School students and the general population : trends between 1984 and 1993***".

Σε αυτήν την εργασία μπορούμε να δούμε πως παρουσιάστηκαν οι τάσεις στη χρήση νομίμων και παρανόμων ουσιών μεταξύ του 1984 και 1993 στην Ελλάδα. Χρησιμοποιήθηκαν αντιπροσωπευτικά δείγματα μαθητών ηλικίας 13-18 ετών και σε δείγματα του γενικού πληθυσμού της Αθήνας, ηλικίας 12-64 ετών.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα που είχε, παρατηρήθηκε ότι αναφορικά με την κατανάλωση αλκοόλ παρατηρήθηκε μια γενική μείωση στο χρονικό διάστημα που προανέφερα. Όπως είχα προειπεί, τα κορίτσια εφηβικής ηλικίας αλλά και οι ενήλικες γυναίκες συνεχίζουν να καταναλώνουν αλκοόλ σε πολύ χαμηλότερα ποσοστά από τα αγόρια και τους άνδρες, αποτέλεσμα που επιβεβαιώνει τα όσα είχα προυποθέσει και με ενδιέφερε να καταδείξω.

Το 1998, η Τσιμπουκλή, δημοσιεύει στο Itaca, μια έρευνα της σχετικά με την χρήση αλκοόλ από εφήβους μαθητές των κεντρικών περιοχών του Λονδίνου, που φέρει τον τίτλο « *Understanding alcohol use amongst students at the inner city London area*» και πρόκειται για μια ποσοτική μελέτη που έγινε με στόχο να διερευνηθεί ο βαθμός στον οποίο το μοντέλο Κοινωνικού Στρες των Rhodes & Jason's (1998), η θεωρία Οικογενειακής Συνοχής και Προσαρμοστικότητας των Olson's et. al. (1985) και η έννοια της Αυτοαποτελεσματικότητας (the Self-Efficacy construct, Lawrance, 1998) συνδέονται με την συμπεριφορά των εφήβων που πίνουν. Από την ανάλυση όλων των στοιχείων αυτών, αλληλεπίδρασης, προκύπτει ότι όλοι οι παραπάνω

αναφερόμενοι παράγοντες σε συνδυασμό με την κατανάλωση αλκοόλ από τους ομοτίμους και η πίεση που τους ασκείται για κάτι τέτοιο εξηγούν τις βασικές διαφορές που υπάρχουν μεταξύ χρηστών, απεχόντων και περιστασιακών χρηστών οινόπνευματων. Αντιθέτως αυτές οι τρεις ομάδες δεν έχουν ουσιώδεις διαφορές ως προς την αυτοεκτίμηση, τις γνώσεις, το κοινωνικό άγχος, την κοινωνική στήριξη και την ικανότητα αντίστασης στις πιέσεις να πιουν.

Σύμφωνα με τους Ποταμιάνο και Παπαγεωργίου στα βιβλία τους αντίστοιχα «Νόμιμες ουσίες εξάρτησης:Αλκοόλ» και «Εξαρτήσεις στην ζωή μας», το φαινόμενο της εξάρτησης γενικά από κάποια ουσία, είναι συνυφασμένο από τρία βασικά στοιχεία, **την προσωπικότητα του ατόμου, την τοξική ουσία και το κοινωνικό περιβάλλον**. Ως αλκοολισμό ορίζουν την αδυναμία ελέγχου ποσότητας η συχνότητας χρήσης αλκοόλ, την αδυναμία διακοπής αυτής, την χρήση του οινόπνευματος με στόχο την αλλαγή της ψυχολογικής διάθεσης, την χρήση του σε καταστάσεις που αυτό θα μπορούσε να προκαλέσει άμεσα προβλήματα όπως στην οδήγηση.

Χωρίζουν τις φάσεις εξάρτησης από το αλκοόλ σε τέσσερις, την

προαλκοολική, στην οποία υπάρχει απλώς ελαφρά μέθη άρα και ακόμα κοινωνικά αποδεκτή χρήση οινοπνεύματος, την αρχική φάση, όπου αρχίζει και η συνειδητοποίηση της κατάχρησης, την κρίσιμη φάση, στην οποία αρχίζει να υπάρχει και πλήρης απώλεια κάθε ελέγχου και την χρόνια φάση όπου η χρήση είναι πια καθημερινή και είναι και ο βασικός άξονας γύρω από τον οποίο στρέφεται η προσωπικότητα του ατόμου πλέον.

Το έτος 1998 διαβάζουμε μία πολύ σημαντική ταξινόμηση, που πραγματοποιήθηκε από τους Αθανασέλη, Παπαδόδημα, Ντόνα, Μαραβέλια και Κουτσελίνη, για την **«Χρήση οινοπνεύματος και λοιπών ψυχοδραστικών ουσιών από θύματα τροχαίων ατυχημάτων κατά την τριετία 1995-1997»**, που δημοσιεύθηκε στον Ιπποκράτη και θεωρεί πως το αλκοόλ είναι η σπουδαιότερη αιτία των τροχαίων ατυχημάτων στην Ελλάδα αλλά και διεθνώς. Η χρήση του καταφέρει να μειώσει σημαντικά και την ικανότητα οδήγησης αλλά και τα αντανακλαστικά των οδηγών και των πεζών. Αν υπάρχει και ταυτόχρονη λήψη μιας άλλης ψυχοδραστικής ουσίας, τότε αυξάνονται οι πιθανότητες κατά πολύ. Το

Εργαστήριο Ιατροδικαστικής και Τοξικολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών

επιλαμβάνεται τοξικολογικών πραγματογνωμοσύνων αναφορικά με τη διερεύνηση τροχαίων ατυχημάτων στην μείζονα περιοχή της Νοτίου Ελλάδας και τα ευρήματα κατά την τριετία 1995-1997 αξιολογούνται και τα συμπεράσματα που συνάγονται είναι πως ο ρόλος του αλκοόλ συνδυαστικά με τον ρόλο των λοιπών ψυχοδραστικών ουσιών είναι καταλυτικός.

Αυτό που συγκλονίζει ιδιαίτερα είναι ο χαρακτηρισμός του Κώστα Τσαρούχα, στο βιβλίο του «Αλκοόλ : ένα σκληρό ναρκωτικό», το έτος 2000, από τις εκδόσεις Άγκυρα. Κατά την άποψη του, βασισμένος στα στοιχεία που συνέλεξε μέσω των ερευνών του το οινόπνευμα είναι ένα πολύ σκληρό ναρκωτικό. Η έρευνα του έγινε σε 51 χώρες και επικεντρώνεται κυρίως στην Ευρώπη. Πρόκειται για μία πολύ αξιόλογη έρευνα, στην οποία δεν θα μπορούσε να μην γίνει αναφορά. Θεωρεί ότι η Ευρώπη είναι η ήπειρος με την μεγαλύτερη κατανάλωση αλκοόλ. Διέβη τα μονοπάτια της Εσθονίας, της Λιθουανίας, της Ολλανδίας, της Σουηδίας, της Αγγλίας αλλά και των μεγαλύτερων πόλεων της Ελλάδας και εξέτασε κυρίως την εξάρτηση. Εξετάζει την κουλτούρα αυτών των χωρών, παράγοντα καταλυτικό, αλλά και το προφίλ του προβλήματος, την

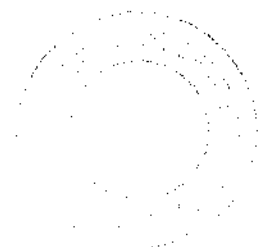
διαθεσιμότητα του αλκοόλ αλλά και την νοθεία του. Σε ένα ιδιαίτερο κεφάλαιο αναφέρεται στις έμμεσες επιπτώσεις που αφορούν στα τροχαία ατυχήματα, την βία και την εγκληματικότητα. Μίλησε δε όχι μόνο με επιστήμονες και ειδικούς αλλά και με άτομα εξαρτημένα. Και αναφέρει τις περιπτώσεις ανθρώπων που κατέστρεψαν την οικογένεια τους και τον περίγυρο που τους αγαπούσε για το αλκοόλ και τις εξαρτήσεις, που αυτό προκαλεί.

Στο βιβλίο του στην σελίδα 37 αναφέρει την φράση του Καθηγητή Μπερνάρ Ροκ, ο οποίος είπε ότι « Πρώτες σε επικινδυνότητα και στον ίδιο βαθμό τρεις ουσίες: ηρωίνη, κοκαΐνη, αλκοόλ». Μία φράση με ιδιαίτερο νόημα και βαρύτητα που καταδεικνύει σε ποια θέση είναι τοποθετημένο το αλκοόλ αναφορικά με τον βαθμό επικινδυνότητας, πλάι σε παράνομες ουσίες ενώ η αγορά αυτού είναι απολύτως νόμιμη.

Ο Κώστας Τσαρούχας στο οδοιπορικό του στα μπαρ της Στοκχόλμης, του Λονδίνου, της Μαδρίτης και του Βερολίνου, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το αλκοόλ είναι η ευρύτερα χρησιμοποιούμενη ψυχο-δραστική ουσία σε πολλές χώρες του Δυτικού κόσμου, από τις ΗΠΑ έως τις χώρες της Ευρώπης, με

μοναδικές επιπτώσεις στο πρόσωπο που το χρησιμοποιεί (σελ. 39), πόσο μάλλον όταν αυτό είναι ανήλικο, στην εφηβική ηλικία όπου η κρίση ενός ανθρώπου δεν είναι πλήρως διαμορφωμένη όπως των ενηλίκων, οι οποίοι ενήλικοι παρά'αυτά πολύ συχνά βιώνουν το πρόβλημα αυτό αν και έχουν την συνείδηση και την κρίση να αποφασίσουν για την ζωή τους, το σθένος και τις κατάλληλες εμπειρίες. Πόσο μάλλον ένα παιδί!!!

Στην σελίδα 39 παραθέτει την άποψη της Δάφνης η οποία ξεμέθυσε στα 35 της και έπινε από την εφηβεία της, όταν άρχισε να συνειδητοποιεί ότι με το ποτό μπορούσε να λειτουργήσει καλύτερα, να γίνει πιο αρεστή, να γίνει πιο αποδεκτή από τις «μοντέρνες» παρέες της, μόνο που το πράγμα ξέφυγε, ως ήταν αναμενόμενο του ελέγχου της και άρχισε να μπαίνει σε μηχανισμούς και «γρανάζια» που δεν είχε ποτέ προβλέψει. Αυτό που τρομάζει ιδιαίτερα τον Τσαρούχα και το αναφέρει στην σελίδα 45 είναι πως το αλκοόλ στην Ελλάδα είναι προμηθεύσιμο από παντού, ακόμα και από ένα ψιλικατζίδικο και μπορεί να το αγοράσει και ένα πεντάχρονο παιδάκι. Το οποίο μπορεί κάλλιστα να πει και να βιώσει μία τέτοια προβληματική κατάσταση προτού μπει για τα καλά στην

εφηβεία ακόμα. Έντρομος για μία ακόμα φορά, στην σελίδα 51 διαπιστώνει ότι τα παιδιά που έχουν κακοποιηθεί όχι μόνο σεξουαλικά αλλά και τραυματισθεί από ανθρώπους που πίνουν πολύ, είναι δέκα φορές πιθανότερο να γίνουν αλκοολικοί όταν ενηλικιωθούν. Κι έρχεται σε αυτό το σημείο να επιβεβαιώσει για μία ακόμη φορά τις υποθέσεις μου για τον καταλυτικό ρόλο της οικογενείας και τα ψυχικά τραύματα που προκαλεί μία βίαιη οικογενειακή στάση.

Το τραγικό είναι πως στην σελίδα 75 αναφέρει μία « ύπουλη, μοδάτη» συνήθεια των βιομηχανιών οινοπνευματωδών ποτών στην Αγγλία, που προωθούν στα νεανικά, εφηβικά στέκια τα αλκοπόπς, αναψυκτικά με την προσθήκη αλκοόλ, που δημιουργούν την εντύπωση στους νέους πως δεν κάνουν κάτι βλαπτικό για την υγεία τους ούτε και πρόκειται να εθιστούν σε κάτι, πίνοντας ένα ποτό της μόδας. Έτσι η υγειονομική υπηρεσία φρόντισε να παρέμβει και να επιβάλλει σε κάποιες βιομηχανίες οινοπνευματωδών ποτών αφού υπήρξε πρωτοβουλία ήδη από κάποιες, να αναγράφουν την περιεκτικότητα σε αλκοόλ για να μπορεί ο νέος να συνειδητοποιήσει τι ακριβώς πράττει.

Ο αλκοολισμός κατά τον Κώστα Τσαρούχα (σελ 79) είναι ένα πολύπλοκο,

πολυπαραγοντικό φαινόμενο που αναπτύσσεται σε μία προσωπικότητα με τάσεις απομόνωσης, απελπισίας, μοναξιάς, φοβιών, μειωμένης αντοχής ματαίωσης, δυσπιστίας και σημαντικό ρόλο στην εγκατάσταση του αλκοολισμού παίζουν κοινωνικοί και πολιτιστικοί παράγοντες αλλά βασικά το οικογενειακό περιβάλλον του ατόμου. Από αυτό και μόνο συμπεραίνουμε πόσο ακόμα πιο βαρύνοντα ρόλο έχει το οικογενειακό περιβάλλον για την απόκτηση τέτοιων συνηθειών από έναν έφηβο.

Ο Γιώργος Μουσσάς της ομάδας 18ΑΝΩ εξηγεί ότι η εξάρτηση είναι το τελικό στάδιο, προηγείται και το στάδιο της κατάχρησης, το οποίο και είναι ιδιαίτερα σημαντικό. Οι γυναίκες εισέρχονται στον χώρο αυτόν πολύ δυσκολότερα από τους άντρες, με μία καθυστέρηση χρονικά αλλά τις διακρίνει μία ταχύτητα στο να εξαρτηθούν και ίσως και να έχουν τελικά και μεγαλύτερες επιπλοκές στο πρόβλημα αυτό. Στην Ελλάδα θα έλεγε κανείς ότι η αναλογία είναι 7 με 8 προς 2 με 3 αναλόγως (σελ 80-83).

Τραγική είναι η μαρτυρία της Σιμώνης, η οποία παρατίθεται πάντα στο ίδιο βιβλίο, μιας κοπέλας από την Αθήνα (σελ 96-98), η οποία ομολογεί ότι έγινε

αλκοολική από την εφηβική της ηλικία ξεκινώντας σταδιακά, και παραδέχεται ότι έγινε εξαρτημένη πίνοντας στα πάρτι, με παρέες, αναζητώντας την κοινωνική αποδοχή, νόμιζε ότι έτσι γλεντά, ότι περνά ευχάριστα την ώρα της, έβλεπε τα οδυνηρά ψυχοσωματικά συμπτώματα των πράξεων της και επέμενε. Τελικά κατάφερε να αποτοξινωθεί με την βοήθεια των Ανωνύμων Αλκοολικών αλλά ποτέ δεν θα μπορέσει τον Γολγοθά που αντιμετώπισε και τον οποίο υπέστη με καθαρά δική της πρωτοβουλία. Τα ίδια συνέβησαν και με τον Αλέξανδρο, ο οποίος έπινε σταδιακά από έφηβος γιατί του άρεσε, καλοπερνούσε, ήταν αποδεκτός, κοινωνικός, αφομοιωμένος με τις πιο δημοφιλείς παρέες, ενώ οι γονείς του αντιδρούσαν αλλά όχι επιθετικά και δραστικά, «μεσοβέζικα» όπως λέει χωρίς να λαμβάνουν δραστικά μέτρα, χωρίς να τον περιβάλλουν καν με αγάπη. Οπότε αποδεικνύεται όπως προανέφερα ότι και η αδιαφορία είναι μία μορφή κακοποίησης για την εφηβική ψυχή, που δεν έχει συνειδητοποιήσει, ούτε καν εμπεδώσει τι πράττει παρά εφησυχάζεται βλέποντας ότι όλα είναι πιο ωραία στον κόσμο του αλκοόλ (σελ 98-100). Τα ίδια έγιναν και με την Δάφνη που άρχισε να πίνει από μαθήτρια ακόμα, με μία οικογένεια που την αγαπούσε μεν αλλά ποτέ

δεν υποψιάστηκε ότι κάτι δεν πάει καλά με το παιδί της ούτε και μπήκε στην διαδικασία να το ψάξει (σελ 100-101).

Μία φράση-κλειδί στο ίδιο βιβλίο υπάρχει στην σελίδα 209, του Θεωρή, ενός Ανωνύμου Αλκοολικού, που λέει ότι «Ο φόβος μου ήταν η ζωή και όχι ο θάνατος-ενώ τώρα μαθαίνω να ζω, γιατί όταν έπινα υπήρχα αλλά δεν ζούσα...».

Ενός ανθρώπου που άρχισε αυτήν την πορεία στα εφηβικά του χρόνια όταν αναζητούσε διεξόδους από την μοναξιά και τα υπαρξιακά προβλήματα που είχε, όσο κι αν υπήρχε πίσω του μία οικογένεια που φαινομενικά δεν ήταν προβληματική, απλά δεν ασχολείτο μαζί του, γιατί αποτελεί κι αυτό ένα παράγοντα ιδιαίτερος καταλυτικό, όπως έχουμε άλλωστε προειπεί.

ΣΤ. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Κατά την άποψη μου και βάσει της βιβλιογραφίας , στην οποία στηρίχτηκα, πιστεύω ότι:

1) Όλες οι υποθέσεις που ανέπτυξα και ιδιαίτερα γύρω από την

οικογενειακή βία, τα αρνητικά ενδο-οικογενειακά πρότυπα και τις επιδράσεις που έχει στην νεανική, εφηβική ψυχοσύνθεση αποδεικνύονται απόλυτα.

2) Αλλά το ίδιο πιστεύω πως συμβαίνει και αναφορικά με την άλλη κατεύθυνση, δηλαδή πως ένας αλκοολικός και εξαρτημένος έφηβος μπορεί να προκαλέσει ένα λίαν δυσμενές κλίμα μέσα στο σπίτι του.

Πράγματι ένα έφηβος ανασφαλής, αγχώδης και αντικοινωνικός ή και ιδιαίτερος κοινωνικός, με λανθασμένη όμως επιλογή συναναστροφών, μπορεί να διαταράξει ένα ήπιο οικογενειακό κλίμα μέχρις εκείνης της στιγμής, παρουσιάζοντας πρόβλημα αλκοολισμού και πλήρους εξάρτησης και ωθούμενος ίσως από αυτό και στην παραβατικότητα.

Επιβεβαιώνονται αυτές οι υποθέσεις γιατί σε αυτό συγκλίνουν όχι μόνο οι απόψεις των συγγραφέων, στα συγγράματα των οποίων στηρίχθηκα, αλλά και έρευνες επιστημόνων που βασίστηκαν σε ποιοτικές και ποσοτικές έρευνες, στον ελληνικό και διεθνή πληθυσμό συγκλίνουν προς αυτήν την κατεύθυνση.

Αδιαμφισβήτητα ένας αλκοολικός γονέας μπορεί να επηρεάσει αρνητικά έναν έφηβο, που βρίσκεται στην λεγόμενη κατά την καθομιλουμένη «κρίσιμη

ηλικία», είτε προκαλώντας του μελαγχολία είτε κάνοντας τον να πιστέψει πως αυτή είναι η σωστή κατεύθυνση και προς τα κει πρέπει να κινηθεί και και αυτός, είτε ακόμα και μεταδίδοντας του εικόνες οικογενειακής βίας, δημιουργώντας του της ψευδαίσθηση πως αυτή είναι μία άρτια στάση ζωής.

Και οι ίδιοι οι έφηβοι όμως μπορεί στο πλαίσιο μιας υγιούς οικογενειακής κατάστασης να προκαλέσουν οξύτατο πρόβλημα με την δική τους συμπεριφορά, να είναι εσωστρεφείς, να καταλαμβάνονται από άγχος, να έρχονται σε επαφή με άτομα που του επηρεάζουν αρνητικά και εμφανίζοντας προβλήματα αλκοολισμού να προβληματίζουν τους γονείς τους για το ποια μπορεί να είναι η πιο ενδεδειγμένη λύση.

Z. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η εφηβική ηλικία είναι μία ηλικία με πολλές ευαισθησίες και προβληματισμούς για το μέλλον, που επιδρούν καταλυτικά στην υπόλοιπη ζωή

και μετέπειτα πορεία του νέου. Τα πρότυπα τα οποία λαμβάνει ως δέκτης αλλά και οι κατάλληλες ή ακατάλληλες επιρροές στην ψυχοσύνθεση του, μπορεί να διαμορφώσουν ανάλογα όλο τον υπόλοιπο βίο του. Μία αλκοολική οικογένεια, με στάσεις βιαιότητας, αμέλειας και αδιαφορίας για τα παιδιά σίγουρα αποτελεί πρότυπο αρνητικό για τον έφηβο είτε κάνοντας τον να κλειστεί στον εαυτό του και τα άγχη ή τα σύνδρομα με μόνη διέξοδο τα οινόπνευματώδη ποτά είτε και δημιουργώντας λανθασμένα πρότυπα, νομίζοντας ότι η συμπεριφορά που πρέπει να ακολουθήσει είναι ομοίως αυτή ή ακόμα και «αποπέμποντας» τον από την οικογενειακή εστία και ωθώντας τον να αναζητήσει καταφύγιο σε παρέες που θα τον κατευθύνουν στην χρήση ουσιών ή αλκοόλ, προκειμένου να ενσωματωθεί στην παρέα αυτή είτε και στην παραβατικότητα, προκειμένου να γίνει αρεστός, να είναι μοντέρνος κατά τις δικές τους απόψεις, και παιδιά με ευάλωτο χαρακτήρα ή παιδιά πληγωμένα γίνονται ευκολότερα λεία. Χωρίς αυτό να σημαίνει ότι και ένα παιδί που δεν αντιμετωπίζει τέτοιου είδους οικογενειακές καταστάσεις, απλά λαμβάνοντας αρνητικά μηνύματα από το εξω-οικογενειακό περιβάλλον, τα ΜΜΕ ή και το σχολείο, δεν μπορεί να ακολουθήσει μία τέτοια πορεία, προκαλώντας τότε

αυτό με την σειρά του προβλήματα σε γονείς που τότε αναζητούν λύση στο πρόβλημα, προκειμένου να μην στιγματισθεί το παιδί τους, γιατί η κοινωνία διαθέτει αυτήν την μοναδική ικανότητα, να θεωρεί στυγνούς εγκληματίες όλους τους παραβάτες, χωρίς οι αρμόδιοι φορείς να μεριμνούν για την επίλυση του προβλήματος.

Ασφαλώς όμως η οικογενειακή βία και δυσαρμονία, η ανέχεια, η δυσπραγία, η αδιαφορία είναι παράγοντες που εντείνουν το οξύτατο αυτό πρόβλημα γιατί τέτοιου είδους οικογένειες δεν διαθέτουν την υποδομή και την συγκρότηση, την συνεννόηση να επιλύσουν το πρόβλημα. Πως ένας πατέρας, γιατί είπαμε ότι το πρόβλημα αυτό εμφανίζεται εντονότερα στους άντρες, που μαλώνει συνεχώς με τα οικεία του πρόσωπα, βιαιοπραγεί, πίνει, απουσιάζει και συμπεριφέρεται με μοναδική ανωριμότητα θα μπορέσει όχι μόνο να αποτελέσει πρότυπο αλλά και να συμβουλευσει ή να απομακρύνει το παιδί του από τον κίνδυνο? Σίγουρα σε μία οικογένεια με κάποιο άλλο status ή ηθικό υπόβαθρο, με αμοιβαία κατανόηση, το πρόβλημα αν όχι θα επιλυθεί τουλάχιστον θα γίνουν έντονες και εντατικές προσπάθειες να επιλυθεί αποτελεσματικά.

Η ίδια η ψυχοσύνθεση ενός εφήβου, με όλες τις ανασφάλειες της ηλικίας, επιδρά καταλυτικά και στην εμφάνιση ή όχι του προβλήματος. Το πόσο επιρρεπής είναι, τι ακριβώς αναζητά, τι θέλει να επιτύχει, τι στόχους και προβληματισμούς έχει, τι προγραμματισμό στην ζωή του. Όλα αυτά είναι αποτελέσματα της παιδείας που λαμβάνει και από το σπίτι και από το σχολείο γιατί και οι κοινωνικές συναναστροφές είναι ένας παράγοντας-κλειδί.

Όπως ανέφερε χαρακτηριστικά η Λουκία Μπεζέ, στο βιβλίο που έχω προαναφέρει για την ανήλικη παραβατικότητα, είναι πολύ σημαντικό να μην αναζητά ένας νέος τους τέσσερις τοίχους του σπιτιού του έξω από αυτό, να μην ψάχνει αντικαταστάτη της οικογενείας του, γιατί τότε θα βρεθούν πολλές «σειρήνες», που θα τον οδηγήσουν στον όλεθρο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
-----**ΕΛΛΗΝΙΚΗ**

- **Μπεζέ, Λ.** (1985) *«Ανήλικοι Παραβάτες, Μελέτη 20 περιπτώσεων»*, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.
- **Φαρσεδάκης, Ι.** (1985) *«α Παραβατικότητα και Κοινωνικός έλεγχος των Ανηλίκων»*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- **Παπαγεωργίου, Ε.** (1990) *«Εξαρτήσεις στην ζωή μας»*, Αθήνα:Π.Χ. Πασχαλίδης.
- **Σεραφετεινίδου, Μ.** (1991) *«Κοινωνιολογία των μέσων μαζικής επικοινωνίας: Ο ρόλος των μέσων στην αναπαραγωγή του σύγχρονου καπιταλισμού»*, Αθήνα: Gutenberg
- **Ποταμιάνος, Γρ.** (1994) *«Νόμιμες ουσίες εξάρτησης: Αλκοόλ»*, Αθήνα: Παπαζήσης
- **Κουράκης, Ν., Μηλιώνη, Φ.** (1995) *«Ποινικά, τόμος 44, Έρευνα στις Ελληνικές Φυλακές, Α': Τα σωφρονιστικά καταστήματα Ανηλίκων Κορυδαλλού και Κασσαβέτειας»*, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή
- **Χάιδου, Α.** (1996) *«Θετικιστική Εγκληματολογία, Αιτιολογικές Προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου»*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- **Κουράκης, Ν.** (1999) *«Έφηβοι Παραβάτες και Κοινωνία»*, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.

- **Τσαρούχας, Κ.** (2000) «Αλκοόλ: Ένα σκληρό ναρκωτικό», (Αγκυρα, Αθήνα)
- **Καλλονάκη, Ε.** (2000) «Ενδο-οικογενειακή κακοποίηση των παιδιών : Ψυχολογικές διαστάσεις και τρόποι αντιμετώπισης», Τμήμα Κοινωνιολογίας, μεταπτυχιακή εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.
- **Ψωμά, Α.** (2001) «Ενδο-οικογενειακή βία και παιδί», μεταπτυχιακή εργασία, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Κατεύθυνση Εγκληματολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.
- **Πιτσελά, Α.** (2002) «Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων», εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη.
- **ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΕΚΤΕΠΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (2002)**
- **ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΕΚΤΕΠΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (2003)**

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- **Pagelow Daley, M.** (1984) «*Family Violence*», Department of Sociology, California State University, Praeger Special Studies.
- **Messmer, H., Hans-Uwe, O.** (1991) «*Restorative Justice on Trial, Pitfalls and Potentials of Victim-Offender-Mediation-International Research Respectives, Special Research Unit 227, Prevention in Childhood and Adolescence*», University of Bielefeld, Bielefeld, Germany, Kluwer

Academic Publishers.

- **Forrest, G.** (1994) «*Alcoholism, Narcissism and Psychopathology*», Nortrale, New Jersey, London.
- **Fenoglio, P., Parel, V., Kopp, P.** (1997) «*The social cost of Alcohol, Tobacco and Illicit Drugs in France 1997*», Work carried out at Universite' de Pantheon-Sorbonne (Paris I) 106-112bd de Hospital, 75013 Paris.
- **Kashani, J., Allan, W.** (1997) «*The Impact of Family Violence on Children and Adolescents*», Sage Publications.
- **Saggers, S., Gray, D.** (1998) «*Dealing with Alcohol*», Cambridge University Press.
- **Muncie, J.** (1999) «*Youth and Crime*», Sage Publications.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- **Υφαντής, Θ.** (1991) «*Έφηβοι και Κατάχρηση οιοπνευματωδών ποτών*», Ιατρική, τ.59, αρ.4, 6, 345-352
- **Υφαντής, Θ., Κούτρας, Β., Καφετζόπουλος, Ε., Μαρσέλος, Μ.** (1991) «*Εξωσχολικά ενδιαφέροντα και ασχολίες μαθητών μέσης εκπαίδευσης, που κάνουν χρήση οιοπνευματωδών ποτών και ναρκωτικών*», 12^ο Πανελλήνιο Ψυχιατρικό Συνέδριο, Περιλήψεις 18-21 Απριλίου, σ.154, περίληψη 278 (Βόλος, Ελληνική Ψυχιατρική Εταιρεία).
- **Κουμπή, Ε., Λεκάκης, Γ., Μαραγκίδη, Μ.** (1996) «*Επικοινωνία στην*

Οικογένεια», (Αθήνα Ε.Π.Ι.Ψ.Υ.).

- **Kokkevi, A., Malliori, M., Terzidou, M., Mostriou, A., Stefanis, C.**
(1997) «Gender differences in substance use in high school students and the general population : trends between 1984 and 1993», in Pompidou Group Symposium : *Women and Drugs: Focus on Prevention*, Proceedings, 6-7 October 1995, p.29-37 (Bonn, Council of Europe).

- **Tsiboukli, A.** (1998) «*Understanding alcohol amongst adolescents students at the inner city London area*», Itaca, Voi III, no. 3, p.65-84.

- **Αθανασέλης, Σ., Παπαδόδημα, Σ., Ντόνα, Α., Μαραβέλιας, Κ., Κουτσελίνης, Α.** (1998) «*Χρήση οινόπνεύματος και λοιπών ψυχοδραστικών ουσιών από θύματα τροχαίων ατυχημάτων κατά την τριετία 1995-1997*», Ιπποκράτης, τ.6, σ. 96-101.

- **Spinellis, K., Apospori, E., Kranidioti, M., Symiyianni, Y., Angelopoulou, N.** (2000) «*Key-findings of a preliminary self-report delinquency study in Athens*», Greece, *Deliquent Behavior among Young People in the Western World, First Results of the International Self-Report-Delinquency Study*, edited by Josine Junger-Tas, Gert-Jan Terlouw and Malcom W.Klein, Studies on Crime and Justice, A series from the Dutch Research and Documentation Centre.

